

Rudolf Rasch

Duizend brieven over muziek van, aan en rond
Constantijn Huygens

1663

Verwijzingen naar deze tekst graag op de volgende manier:
Rudolf Rasch, Duizend brieven over muziek van, aan en rond Constantijn Huygens: 1663
<https://huygens-muziekbrieven.sites.uu.nl/>
Voor opmerkingen, suggesties, aanvullingen en correcties: r.a.rasch@uu.nl
© Rudolf Rasch, Utrecht/Houten, 2019
1 maart 2019

[SEBASTIEN CHIÈZE] (PARIJS)
AAN PHILIPS DOUBLET (DEN HAAG)
5 JANUARI 1663
6005A

Samenvatting: Chièze treurt om een zoekgeraakte brief van Doublet. Hij vreest het vertrek van Lodewijk Huygens uit Parijs, ondanks de door laatstgenoemde voorgespiegelde voordelen ervan, zoals het bijwonen van muziekkuitvoeringen.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 17x22cm, ab | d; autograaf).

Namen: Denzil Holles; Christiaan Huygens; Lodewijk Huygens.

Plaatsen: Den Haag.

Glossarium: *cantare* (zingen); *musique* (muziek).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Saint-Aneslant,

à La Haye.

À Paris, le 5e Janvier 1663.

Buon di, buon anno, je n'ay pas creu pouvoir commencer l'an climaterique de nostre siècle par un meilleur augure, qu'en reprenant un commerce que *cotesti ladri* avoient rompu. Il est vray que j'eus peine à croire d'abord que j'eus de voleurs à craindre, et dans le dévalisement du courrier ¹*cantabam vacuus*, mais je vous assure que du depuis j'ay bien payé cette indifférence, et que je suis inconsolable d'avoir perdu sans ressource un trésor sans prix, dans le tems que les autres sont en estat de recouvrer leurs pertes. La prison d'*estos salteadores* met beaucoup du monde dans l'espérance de ravoir leur bien, et leur punition vangera le reste, mais leur détension ne me rendra pas vostre lettre, et leur mort ne me consolera jamais de la perte de ce cher gage de vostre amitié. Je vous deffie vous-mesmes, tout généreux que vous estes, de me desdommager. Vous pouvez m'en escrire plusieurs, mais tousjours celle-là me manquera, et je m'estimeray tousjours individuellement malheureux, et puisque je résiste aux consolations de vostre dernière, vous devez croire mon desplaisir bien-grand.

Je ne veux pas donner l'avantage au *Señor Don Luis* de connoistre ma douleur à fond, *porque tiene algo de socarrón*, et dans le plaisir de retourner auprès de la chère famille, il voit avec durté des objetz le plus touchantz. Je ne suis pas le seul maltraité de son peu de tendresse; il y a des cœurs plus considérables que le mien qui en souffrent, et je ne seray pas le seul à vous dire ²après tous sœurs, frères, tantes et cousines: *Quæ hæc conjuratio?* Il me propoze desobligeamment et railleusement les plus beaux avantages du monde, par son absence, augmension d'une chambre, et d'un cabinet dans mon appartement, | b | disposition entière du carrosse à certains jours de *entre semana*, confidence entière, et libérales conférences du *Señor Padre usque sub galli cantum*, de passer pour son filz, et estre dispencé par conséquence de parler aux compagnies, où il sera, d'ouyr en cette qualité les plus belles musiques, et d'assister à maintes céremonies. Mais tout cella ne me persuade point à la séparation de ce cruel, qui applique toute son industrie au divorce.

On me vient bien corner aux oreilles que le *Señor Christiano* pourroit venir à sa place astutice. Je crains bien-fort qu'on ne me laisse icy tenir celle des trois filz *col genero*. Cependant, je vous assure que je ne dors pas, et qu'il ne me sera pas difficile de trouver quelque ruse qui accouche tous ces beaux desseins, où en tout

1. Juvenalis, *Satyrae*, X, 22: '*Cantabit vacuus coram latrone viator.*'

2. <à très>.

cas la *Señora Ingalatera* viendra à mon séjours, par l'envoy du Milord si longtemps attendu, et tel qui visoit au nord, se verra peut-estre tirer au midy, après quoy véritablement je reprendrois avec voz *deudos* le chemin de La Haye, n'y ayant point de lieu au monde qui ayt si fort mon cœur, et point de compagnie avec qui je souhaitasce avec tant de passion de passer mes journées qu'en celle de vostre la chère famille. On y trouve du beau, du bon, du sérieux, de l'enjoué, la propreté, la bonne chère, et le bon visage, ³*divitias, artemque fruendi*, et bien du savoir sur le tout; enfin, vous estes des gens tel qu'il me faloit, si le destin prenoit interest de m'assortir avec de personnes de mon goust.

Vertaling

Aan de heer van Sint-Annaland,

te Den Haag.

Parijs, 5 januari 1663.

⌞Goedendag, een gelukkig nieuwjaar;⌞ ik heb gemeend het kritieke jaar van deze eeuw niet te kunnen beginnen met een beter voorteken dan door een contact weer op te nemen dat ⌞die dieven⌞ hadden onderbroken. Het is waar dat het me aanvankelijk moeite heeft gekost te geloven dat ik dieven zou moeten vrezē, en dat ik ⁴⌞met lege zakken stond te zingen⌞ bij deze postrroof, maar ik verzeker u dat ik sindsdien duur heb betaald voor deze onverschilligheid, en dat ik ontroostbaar ben om het onherroepelijke verlies van een onbetaalbare schat, terwijl anderen in staat zijn hun bezittingen terug te krijgen. Het opsluiten van ⌞die struikrovers⌞ geeft velen de hoop hun goederen terug te krijgen, en hun bestraffing zal een voldoening zijn voor het overige, maar hun detentie zal mij uw brief niet terugbezorgen, en hun dood zal mij nimmer troost geven over het verlies van dit dierbare pand van uw vriendschap. Ik daag daarentegen juist u uit, in al uw edelmoedigheid, om mij schadeloos te stellen. U kunt mij meerdere brieven schrijven, maar deze ene zal mij altijd ontbreken, en ik zal mij dan ook altijd persoonlijk getroffen weten, en aangezien ik weerstand bied aan de vertroosting van uw laatste brief, moet u geloven in mijn grote verdriet.

Ik wil de ⌞heer Lodewijk⌞ [Huygens] niet het voordeel geven mijn droefheid volledig te doorgronden, ⌞omdat hij iets slims heeft,⌞ en, in het genoegen terug te keren bij de dierbare familie, bekijkt hij de meest roerende zaken met ongevoeligheid. Ik ben niet de enige die is mishandeld door zijn gebrek aan medeleven: er zijn veel aanzienlijker harten dan het mijne die eronder lijden, en ik zal niet de enige zijn om aan u, na alle zussen, broeders, tantes en nichten te zeggen: ⌞Wat is dit voor een samenzwering?⌞ Hij stelt me op onheuse en spottende wijze de fraaiste voordelen als gevolg van zijn vertrek in het vooruitzicht, zoals de vergroting van mijn woonruimte met een kamer en een kabinet in mijn woning, de volledige beschikking over een koets ⌞op verschillende dagen doordeweeks,⌞ het volledig vertrouwen en de openhartige gesprekken met ⌞mijnheer zijn ⁵vader⌞ ⌞tot aan het kraaien van de haan,⌞ om voor zijn zoon te kunnen doorgaan, en dientengevolge te zijn ontslagen van de verplichting met de gezelschappen waar hij zal zijn te converseren, om in deze hoedanigheid de fraaiste muziek te kunnen horen, en aanwezig te zijn bij vele ceremonieën. Maar dit alles kan mij nog niet ertoe brengen te scheiden van deze wreedaard, die al zijn ijver aanwendt voor het uiteengaan.

Men heeft mij onlangs in de oren getoeterd dat de ⌞heer Christiaan⌞ [Huygens] wel eens op zijn handig verworven positie zou kunnen komen. Ik vrees zeer dat men mij hier de plaats van de drie zonen ⌞met de ⁶schoonzoon⌞ laat innemen. Onderwijl verzeker ik u dat ik niet rust, en dat het mij niet moeilijk zal zijn een list te verzinnen die al die mooie plannen laat inslapen, terwijl in ieder geval de ⁷⌞Engelse dame⌞ naar mijn

3. Horatius, *Epistulae* I, 4: 'Di tibi *divitias* dederund *artemque fruendi*.'

4. Juvenalis, *Satyræ*, X, 22: 'De reiziger zal zingen die platzak tegenover de rover staat.'

5. Constantijn Huygens.

6. Philips Doublet jr.

7. Een dochter van Denzil Holles?

verblijf zal komen, middels de zo lang verbeide zending van ⁸Mylord, en hij die zich op het noorden richtte, zal zich wellicht naar het zuiden zien trekken, waarna ik daadwerkelijk met uw [└]bloedverwanten[┘] op weg kan gaan naar Den Haag, daar er geen andere plaats op de wereld is die mij zozeer aan het hart gelegen is, en er evenmin gezelschap is waarmee ik zozeer wens mijn dagen door te brengen als uw dierbare familie. Men vindt er het schone, het goede, ernst, blijmoedigheid, netheid, goed eten, een vriendelijke blik, ⁹└rijkdommen en de kunst van het genieten,[┘] en veel kennis over dat alles; enfin, u behoort tot degenen die ik nodig zou hebben, als het lot er belang in zou stellen mij samen te brengen met mensen naar mijn smaak.

8. Denzil Holles?

9. Horatius, *Epistulae* I, 4: ‘De goden hebben u *rijkdommen* gegeven en de kunst van het genieten.’

[CONSTANTIJN HUYGENS (PARIJS)]
AAN HENRI DE BERINGHEN [PARIJS]
12 JANUARI 1663
6009

Samenvatting: Huygens is niet aanwezig geweest bij het ballet *Les Arts*, waar Anne de la Barre en Hilaire Dupuy zongen. Hij zal genoeg nemen met het verslag.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, p. 958: ontwerp (autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 5, nr. 6009, p. 521: volledig.

Namen: Hilaire Dupuy; Girault; Anne de la Barre; René de Thou (heer van Bonneuil).

Titels: *Les Arts* (Lully/Benserade 1663).

Glossarium: ballet (ballet); musique (muziek).

Transcriptie

À Monsieur le Premier.

Paris, 12 Janvier 1663.

On me dit que la sale où on ¹dance ce ballet est petite et à peine capable de loger la Cour et le beau monde, à qui on ne sçauroit refuser d'y assister. Comme je ne suis ni de l'une ni de l'autre, s'il y a tant soit peu de façon à y estre placé, je dispense tous mes amis de la peine de m'y faire entrer. Il n'y avoit que la La Barre et l'Hilaire qui m'avoyent beaucoup prié de les y aller entendre. Mais tout cela ne vault pas vostre considération, ni mesme l'office que Messieurs de Bonneuil et Girault m'y pourroyent rendre comme à d'autres, comme on me dit.

Je tiens la chose pour veue et entendue, et demeureray content des rapports de quelqu'expert comme je fay, mon cher Monsieur, de vos civilitez, ne croyant pas que le plaisir que je puisse prendre à ceste musique, puisse balancer le déplaisir que j'auroy de veoir personne pressé ou embarassé pour l'amour de moy, qui m'en impute tousjours la faute quand je trouve des gens, qui valent mieux que moy, mal à leur aise en de ces grandes assemblées.

Vertaling

Aan mijnheer de opperstalmeester.

Parijs, 12 januari 1663.

Men heeft mij meegedeeld dat de danszaal waar men dit ²ballet opvoert klein is, en nauwelijks ruimte heeft het hof onder te brengen en de *beau monde*, die men niet zou willen weigeren erbij aanwezig te zijn. Omdat ik noch bij het ene noch bij de andere hoor, ontsla ik, als er al een mogelijkheden was een plaats te vinden, al mijn vrienden van de moeite mij er binnen te laten. Het waren alleen [Anne de] la Barre en Hilaire [Dupuy] die mij nadrukkelijk verzochten naar hen te komen luisteren, maar dit alles is uw aandacht niet waard, noch de dienst die de ³heren van Bonneuil en Girault mij zouden kunnen bewijzen zoals aan anderen, naar men mij heeft gezegd.

Ik beschouw de zaak als afgedaan, en ik zal blij zijn met een deskundig verslag, mijn waarde heer, net als met uw vriendelijkheid, omdat ik niet geloof dat het genoeg dat ik aan deze muziek zou kunnen beleven een tegenwicht zou kunnen zijn voor het ongenoegen dat ik zou hebben, wanneer ik zou zien dat iemand zich gedwongen zou inzetten of ongemakkelijk zou voelen om mijnentwille, wat bij mij altijd een schuldgevoel

1. <danse>.

2. *Les arts*, ballet op muziek van Lully en tekst van Benserade, op 8 januari 1663 in première gegaan in het Palais Royal.

3. René de Thou, heer van Bonneuil.

teweeg brengt, wanneer ik waardiger mensen aantref dan ikzelf, die slecht op hun gemak zijn in dit soort grote gezelschappen.

[SEBASTIEN CHIÈZE] (PARIJS)
AAN [LODEWIJK HUYGENS (ANTWERPEN/ANTWERP)]
23 FEBRUARI 1663
6033A

Samenvatting: Chièze heeft Huygens het slechte nieuws over Béatrix de Cusance meegedeeld. Huygens nam niet de moeite de gigue die hij aan het spelen was te onderbreken. Daarnaast beschrijft Chièze de kennismaking met de buren. Van dat gezin is de moeder een goed luitiste, de ene dochter danst goed, terwijl de andere dochter uitblinkt met haar klavecimbelspel.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 11x17cm, abcd | -; autograaf).

Namen: D'Assigny; Baudry; Blavet; Julius Cæsar; Béatrix de Cusance; Philips Doublet jr. (heer van Moggershill en Sint-Annaland); Diego Duarte; Dulcinea [= Cobetje Thibauld]; Elsevier; Froment; Louis de Hangest (burggraaf van Argenlieu); Marie l'Allemand; Ninon de l'Enclos; Marotte; Marguérite Menisson; Pierre Séguier; Cobetje Thibauld.

Plaatsen: Antwerpen; Zaltbommel; Den Haag; Zuilichem.

Glossarium: *chitaristrix* (luitspeelster); clavessin (klavecimbel); gigue (gigue); luth (luit); musique (muziek).

Transcriptie

À Paris, le 23 Fevrier 1663.

C'est bien porter familièrement mon absence que de me donner des commissions chemin faisant, sans aucun préliminaire. Cette manière de constance est tout-à-fait de mon goust et je me sens tout disposé à profiter de l'exemple, en vous disant que Monsieur Blavet m'assure avoir adressé votre paquet (P.D.) esgaré à Mademoiselle Bodry, le 25e Janvier, comme elle pourra voir dans la lettre de voiture de mesme datte, et comme elle sera obligée de vous en rendre compte, si vous luy en écrivez aux enseignes que ledit paquet ou quaiisce ne pesoit que 36 livres, ainsy que nous avons veu sur son livre. Je suis content de rémédier au malheur du coffre de Monsieur de Mogerseil, si vous ne m'en rendez pas responsable. Monsieur le | b | Gendre et Monsieur d'Assigny en sont bien desplaisans, et voicy ce qu'ils vous envoient pour le rajuster, dans l'apprehension qu'on ne saura pas le faire bien proprement à La Haye.

Je suis ravy de vous savoir heureusement arrivé à Anvers, et plus encore de vous voir en volonté de n'aller pas si tost vous submerger à Zulchem. Je veux croire pour mon repos et celluy de voz proches, que la sédition de Bommel allongera vostre séjour à La Haye. En retardant le procez du ministre, je ne vous fais autre compliment sur vostre lettre d'Anvers, qu'en vous envoyant les choses qui vous ont obligé de me l'écrire.

J'ay donné les tristes nouvelles de Madame de Lorraine *al Señor Padre*, qui n'en a pas interro[m]pu la gigue qu'il avoit commencée, | c | lorsque je luy faisais lecture de vostre lettre.

Une fille de Madame la Présidente Séguier, sœur de Monsieur le Prévost de Paris, et nostre voisine, estant *virtuosa* en mathière de luth, et ayant deux filles, dont l'une dance à merveilles et l'autre joue merveilleusement du clavessin, nous envoya hier prier à cette musique domestique par l'entremise de Ninon, qui estoit chez elle, et par l'adresce du Savoyard, qui pour nous donner cette connoissance avoit eu l'esprit pour la juste deffence du lacquay *de las dos donzellas*, de distribuer Samedy quelques coups de barre au cocher de ladite présidente. Le bon homme Monsieur d'Argenlieu, mary *hujus citharistrice*, et père des deux filles, qui s'estoit meslé de l'accomodement desdits quéréllans, nous produisit en entrain un épistre liminaire, adressante à Monsieur de | d | Zulichem, en teste des Commentaires de Cæsar, que les Elsevirs avoyent imprimé environ l'an du déluge, de sorte que nous-voilà harmoniquement envoisinez, et, puisque nous avons entamé le voisinage, je crois que nous irons de longue, et qu'à l'ayde du Savoyard nous complimenterons aussy les Demoiselles Froman, qu'on dit estre fort spirituelles, quoyque laydes et huguenotes.

Mes frais furent si grande Samedy pascé, que Mademoiselle Marotte, touché de conscience, en voulut rembourser une bonne partie à quelque soldatz de gardes, qui se chargèrent de sa bource, comme elle entroit dans la foire. Car il faut que vous sachiez que de peur des coupeurs de bource, il y a chasque jour deux compagnies en garde dans la foire. Je fus hier à la porte de la *Señora Dulcinea*.

¹Souvenez-vous de me négociier quelque modification au prix de ma pendule? Faut-il dire ma ou mon?

²J'escriray à Monsieur d'Huarti, touchant les avances qu'il a faites.

³Nostre cocher a obtenu une casaque et des bas de livrée, et les fièvres quartes.

⁴Monsieur le Gendre avoit bien plié le satin que je n'y ay pas voulu toucher. Je l'adresce par la poste à Monsieur de Mogerseil. *Viva Vuestra Exelencia mille años.*

Vertaling

Parijs, 23 februari 1663.

U gaat wel heel ongedwongen om met mijn afwezigheid door mij onderweg opdrachten te geven zonder enige aankondiging. Dit betoon van standvastigheid is geheel naar mijn smaak en ik voel mij volledig geneigd dit voorbeeld te volgen, door u te zeggen dat de heer Blavet mij verzekert uw zoekgeraakt pakket van de laatste zending, aan mejuffrouw Baudry, op 25 januari jongstleden te hebben geadresseerd, zoals zij zal kunnen zien in de vrachtbrief van dezelfde datum, en dat zij verplicht zal zijn u dat mede te delen als u haar erover schrijft op goede gronden dat het genoemde pakket of kistje niet meer woog dan 36 pond, zoals wij in zijn boek hebben gezien. Ik zal mij tevreden stellen met het verhelpen van het euvel van de koffer van de ⁵heer van Moggershil, wanneer u mij er niet verantwoordelijk voor zult houden. ⁶Mijnheer de schoonzoon en de heer [***] d'Assigny zijn daarover wat ontstemd, en ziehier wat zij u zenden om het weer in orde te brengen, in de vrees dat men het in Den Haag niet op de juiste wijze zal kunnen.

Ik hoor met genoegen dat u veilig in Antwerpen bent aangekomen, en met nog meer genoegen dat u daar niet zo snel weg wilt om onder te duiken in Zuilichem. Voor mijn zielerust en die van uw naasten houd ik het er maar op dat de muiterij in Zaltbommel uw verblijf in Den Haag zal verlengen. Terwijl ik het proces van de minister aan het vertragen ben, breng ik u geen ander compliment vanwege uw brief uit Antwerpen, dan door u de spullen te zenden die u hebben verplicht mij die [brief] te schrijven.

Ik heb het droeve ⁷nieuws over ⁸mevrouw van Lotharingen ⁹aan uw ⁹vader¹ overgebracht, die er de gigue waaraan hij was begonnen niet voor onderbrak, terwijl ik hem de inhoud van uw brief voorlas.

Een ¹⁰dochter van ¹¹mevrouw de presidente de Séguier, die een [stief]zuster is de ¹²mijnheer de provoost van Parijs, en onze buurvrouw, ¹een virtuoze¹ op de luit, met twee dochters, waarvan de ene fantastisch kan dansen en de ander geweldig klavecimbel speelt, nodigde ons gisteren uit voor deze huiselijke muziek, door tussenkomst van Ninon [de l'Enclos], die bij haar was, door de aanbevelingen van de Savooiaard, die om ons deze kennismaking te bezorgen het goede idee had om de gerechtvaardigde verdediging van de lakei ¹van de twee meisjes¹ op zich te nemen, door zaterdag enkele stokslagen uit te delen aan de koetsier van de genoemde presidente. De goede ¹³heer Argenlieu, echtgenoot ¹van deze luitspeelster,¹ en vader van de twee meisjes, die zich had gemengd in het beslechten van de ruzie tussen de genoemden, toonde ons vol enthousiasme een opdracht, gericht aan de ¹⁴heer van Zuilichem, ter inleiding van de *Commentarii* van [Gajus Julius] Cæsar, die de Elseviërs hadden gedrukt omstreeks het jaar van de zondvloed, zodat we daar dan op harmonische wijze bijeen waren, en aangezien wij nu eenmaal burens zijn geworden, denk ik dat wij er nog lange tijd heen zullen

1. <Souvenez-vous ... ma ou mon.> ondersteboven, onderaan | d |.

2. <J'escriray ... a faites> ondersteboven, bovenaan | d |.

3. <Nostre ... quartes> ondersteboven | b, c |.

4. <Monsieur le Gendre ... *mille años.*> ondersteboven, bovenaan | b,c |.

5. Philips Doublet sr.

6. Philips Doublet jr.

7. Wellicht Béatrix' ziekte? Zij overleed na een ziekbed van een half jaar op 5 juni 1663.

8. Béatrix de Cusance.

9. Huygens.

10. Marie l'Allemand.

11. Marguërite Menisson.

12. Pierre Séguier.

13. Louis d'Hangest, burggraaf van Argenlieu.

14. Constantijn Huygens.

gaan, en dat wij er via de hulp van de Savooiaard ook de dames Froment zullen kunnen begroeten, van wie men zegt dat ze zeer geestig zijn, zij het lelijk en hugenoot.

Mijn onkosten waren afgelopen zaterdag zo hoog dat mejuffrouw Marotte, aangespoord door haar geweten, een groot deel ervan wilde terugbetalen aan enkele wachten die op haar beurs pasten toen zij de markt betrad. Want u dient te weten dat uit vrees voor zakkenrollers er dagelijks twee compagnieën de wacht houden op de markt. Gisteren was ik aan de deur bij ¹⁵ Lmevrouw Dulcinea.↓

Wilt u eraan denken voor mij te onderhandelen over een prijsverlaging voor mijn pendule? Is pendule vrouwelijk of mannelijk?

Ik zal de heer [Diego] Duarte schrijven over de voorschotten die hij heeft gegeven.

Onze koetsier heeft een jasje gekregen en livrekousen, alsook de vierdedaagse koorts.

¹⁶Mijnheer de schoonzoon heeft het satijn, dat ik niet wilde aanraken, goed gevouwen. Ik stuur het via de post aan de ¹⁷heer van Moggershil. L Uwe Excellentie leve duizend jaar.↓

15. Cobetje Thibauld.

16. Philips Doublet jr.

17. Philips Doublet sr.

[CHRISTIAAN HUYGENS] (BRUSSEL)
AAN [ZIJN BROER LODEWIJK HUYGENS (DEN HAAG)]
26 MAART [1663]
6051A

Samenvatting: Christiaan brengt verslag uit van het bezoek dat hij bracht aan de familie Duarte in Antwerpen, alvorens door te reizen naar Parijs. Francisca Duarte heeft klavecimbel gespeeld, en van Diego heeft hij een nieuwe compositie gekregen.

Datering: Het jaartal ontbreekt in de datering.

Primaire bronnen: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (dubbelvel, 15x21cm, ac | -; autograaf).
— Leiden, Univ. Bibl., Cod Hug. 36I, fol. 189v-190r: later afschrift (Constantijn [V] Huygens).

Vroegere uitgave: OC 4, nr. 1103, pp. 322-323: volledig

Namen: Hendrik van Asten; Baudry; Philips Doublet (heer van Moggershil en Sint-Annaland); Diego Duarte; Francisca Duarte; Susanna Huygens; Monterey = Roger.

Plaatsen: Antwerpen; Holland; 'De Wolf' (Brussel).

Glossarium: air (melodie); clavecin (klavecimbel); composition (muziekstuk); jouer (spelen); pièce de devotion (gewijd muziekstuk); sarabande (sarabande).

Transcriptie

¹À Bruxelles, ce 26 Mars.

Vous ²voyez par cette date que je n'ay pas tant séjourné à Anvers que je croiois devoir faire en partant. J'y arrivay Samedy vers le soir d'assez bonne heure et ³m'estant informé en divers lieux, touchant le jour que les carosses partent d'icy pour Paris, l'on me dit partout que c'estoit lors qu'il y avoit du monde, et non pas à de certains jours. Sur quoy je résolu de m'en aller par le premier batteau, quoyque à une heure un peu incommode, car ce fut la nuit à 3 heures que le heu ⁴fit voile, à cause de la marée. ⁵Van Asten m'a dit la mesme chose touchant la voiture des carosses, que j'appris à Anvers, et je l'attens maintenant qu'il me viene faire raport après qu'il aura esté chez Baudry.

J'ay veu *Don* Diego et j'ay receu chez luy les régales accoustumées. J'y dinay hier, Francisque joua du clavecin, et luy me persecuta après cela de sa composition, qui estoit une pièce de dévotion avec des paroles Flamendes sur un air de sarabande, qu'il venoit de faire pour ces jours de feste. |190r| Vous |c| estes heureux en ce que ⁶vous n'avez rien à souffrir de semblable ⁷auprès de cet *unicus in orbe*. Je luy ay donné les deux livres de vostre part qu'il a promis de bien conserver.

J'arrivay icy ⁸au Loup justement à l'heure du disner, et y rencontray à table entre autres Monsieur de Monterey ou Monsieur Roger, comme on l'appelle icy. C'est un fort honnest homme ⁹que vous ne connoissez pas, mais le frère de Moggershil et ma sœur très particulièrement, en ayant receu beaucoup de civilité lors qu'ils furent icy, comme aussi il en a offert à moy. Il loge céans depuis quelque jours. De plus ¹⁰¹¹gentils-

1. CH 36I: datum onderaan; opschrift: <Au mesme>.

2. CH 36I: <verrez par la lieu dont je dateray celle-cy> in plaats van <voyez par cette date>.

3. CH 36I: <on m'asseura partout que les carosses partent de Bruselles pour Paris quand il y a du monde, et non pas à de certains jours.> in plaats van <m'estant informé ... de certains jours>.

4. CH 36I: <partist> in plaats van <fit voile>.

5. CH 36I: <Van Asten m'a dit ... esté chez Baudry.> ontbreekt.

6. CH 36I: <vous qui n'estes pas coignoisseur en musique> in plaats van <vous>.

7. CH 36I: <chez lui> in plaats van <auprès de cet *unicus in orbe*>.

8. CH 36I: <au Loup> ontbreekt.

9. CH 36I: <que vous ne connoissez ... depuis quelque jours.> ontbreekt.

10. CH 36I: <deux>.

11. OC: <gentilhommes>.

hommes Parisiens qui s'en vont veoir la Hollande, avec lesquels je me suis associé cette après-dinée ¹²à veoir des maisons et jardins des plus beaux ou moins laids de cette ville.

¹³Il a plu icy hier et aujourdhuy et il semble que le beau temps nous va quitter. Je ne sçay ce qu'il fait chez vous. Adieu. ¹⁴Van Asten ne viendra pas ce soir à ce que je voy. Salut à tout le parentage et amis.

Vertaling

Brussel, 26 maart [1663].

Aan de datum kun je zien dat ik niet zo lang in Antwerpen ben gebleven als ik bij mijn vertrek verwacht had. Ik kwam er ¹⁵zaterdag tamelijk vroeg in de avond aan, en toen ik op diverse plaatsen had geïnformeerd naar de dag dat de koetsen van ¹⁶hier naar Parijs zouden vertrekken, zei men mij dat ze zouden vertrekken wanneer er genoeg mensen waren, en niet op vaste dagen. Daarop besloot ik met de eerste boot te gaan, weliswaar op een wat ongemakkelijk uur, want de zeilen werden om drie uur 's nachts gehesen, vanwege het tij. [Hendrik] van Asten vertelde mij hetzelfde over het vertrek van de koetsen, als wat ik in Antwerpen vernam, en ik wacht er nu op dat hij mij verslag komt uitbrengen, nadat hij bij Baudry zal zijn geweest.

Ik heb de ¹⁷heer Diego¹ [Duarte] bezocht en bij hem ben ik op de gebruikelijke manier gefêteerd. Gisteren [25 maart] heb ik er gedineerd; Francisca [Duarte] speelde klavecimbel en hij achtervolgde mij daarna met zijn compositie; een gewijd stuk op Nederlandse tekst, op de melodie van een sarabande, dat hij juist voor deze feestdagen had gemaakt. U mag blij zijn dat u niet iets soortgelijks hoeft te ondergaan bij deze ¹⁸enige op de wereld.¹ Ik heb hem uw twee boeken gegeven, die hij zorgvuldig zal bewaren, naar hij beloofde.

Ik kwam precies om etenstijd aan in 'De Wolf' en trof aan tafel onder anderen de ¹⁹heer van Monterey, of Roger, zoals men hem hier noemt. Hij is een zeer achtenswaardig heer, die u niet kent, maar die onze ²⁰zwager van Moggershil en onze ²¹zuster heel goed kennen, omdat zij veel gastvrijheid bij hem hebben genoten toen ze hier waren, zoals hij ook mij heeft aangeboden. Hij verblijft sinds enkele dagen hier. Verder waren er twee Parijse heren die Holland gingen bezoeken, bij wie ik mij heb aangesloten om vanmiddag de mooiste huizen en tuinen of in ieder geval de minst lelijke van deze stad te gaan bekijken.

Gisteravond en vandaag heeft het hier geregend en het lijkt erop dat het mooie weer voorbij is. Ik weet niet wat voor weer jullie hebben. Gegroet. [De heer] van Asten komt vanavond niet, voor zover ik het kan bekijken. Groet de hele familie en [alle] vrienden van mij.

12. CH 36I: <pour>.

13. CH 36I: <Il a plu icy ... qu'il fait chez vous.> ontbreekt.

14. CH 36I: <Van Asten ne viendra ... le parentage et amis.> ontbreekt.

15. 24 maart 1663.

16. Brussel.

17. Monterey, de latere Spaanse gouverneur in Brussel?

18. Philips Doublet jr.

19. Susanna.

SUSANNA HUYGENS (DEN HAAG)
AAN [HAAR BROER CHRISTIAAN HUYGENS (PARIJS)]
5 APRIL 1663
6059A

Naar aanleiding van Christiaan Huygens' brief aan zijn broer Lodewijk van 26 maart 1663 (6051A).

Samenvatting: Susanna heeft vernomen hoe Diego Duarte Christiaan in Antwerpen heeft lastiggevalen met een geestelijke compositie op Nederlandse tekst.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 48 II, fols. 22-23: brief (dubbelvel, 17x22 cm, abcd | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Keesing 1988, pp. 78-79: volledig, gedateerd 1 april.

Namen: Catharina Bergaigne; Petronella van Campen; Sébastien Chièze; Philips Doublet; Diego Duarte; Christiaan Huygens Mauritszoon; Constantijn Huygens jr.; Henriëtte Huygens [dochter van Christiaan Huygens Mauritszoon]; Lodewijk Huygens; Dirck van Leiden van Leeuwen; Alida Paets; Maarten Zuerius.

Plaatsen: Amsterdam; Antwerpen; Brussel; Leerdam; Parijs.

Glossarium: *air* (lied); *composer* (componeren); compositie (muziekstuk); *pièce* (muziekstuk); *sarabande* (sarabande).

Transcriptie

Haege, den 5 April 1663.

Monsieur mon frère,

UE goeie overkomste tot Brussel toe, daer hebben wij tijdinge van gehoort. Ick hoop dat wij haest hetselvede van Parijs oock sullen verstaen. Te Antwerpen hoor ick wel dat UE oock al met deselvede civiliteijt ontfangen sijdt geweest gelijk wij en ons gelijcke voor deese, behalven dat ghij op een extraordinaerise manier van *Don Diego* geregaeleert geweest hebt met sijn *pièce de dévotion, avec des parolles flamendes, composé d'un Juif, sur l'air d'une sarabande*. Dat moet om de waerheijdt te seggen wel wat ongemeens sijn, maer heeft het naer advenant niet beeter geweest als de rest van sijn compositie daer hij mij soo meenighmael meede geplaegt heeft, soo sou ick wel gelooven dat het u oock verdrietich genoch gevallen moet hebben deese droevige historie aen te hooren.

Broer van Zeelhem is nae | c | Leerdam op de verpachting en komt niet voor mergen of overmergen weerom, soodat UE met deze post van hem apparentelijck geen *nouvelles* sien en sult, en broer Lodewijk is eens gins en weer met Leeuwen en sijn huijstvrouw en mijn man nae Amsterdam; die maecken oock staet in 't lest van de weeck weer hier te sijn. Soo weet ick niet of ghij van deesen broeder oock wel brieven sult hebben. Nu, ick weet niet beeter of sij sijn noch altemaal kloeck en gesont. Was het met UE anders, het waer mij van herten leet.

Gelieft vorders noch te weeten als dat die juffrouw uijt de Lijwaet-winckel, daer ick UE die kant heb helpen koopen, 4 of 5 daegen nae UE vertreck hier aen mij quam vraegen of mij enige last gelaeten was om de kant te betaelen die ghij daer gekogt had, en dat UE haer belast hadt nae enige daegen om haer gelt te koomen, en dat sij doen verstaen hadt dat de joncker vertrocken was. Dat mij, om de waerheijdt te seggen een weijnigje | b | vreemt voorquam, want omdat UE de kant soo naeuw bedongen hadt, dogt ick niet of soudt deselve al meteenen betaelt hebben. Gelieft dan noch te weeten als dat ick haer betaelt hebbe, en hielt mij of mij daer half last toe gelaeten was, want siet, *mon frère*, ick sou niet gern gehad hebben dat dit wijf daervan sou hebben gaen snappen in veel huijsen, daer ick weet dat sij seer famillaer is. Want om de waerheijdt te seggen, als men de luy verdachtvaert om te kommen, soo behoort men hun te geeven dat haer toe komt. Nu siet ghij dat u credit bij mij noch sooveel beeter is, en dat ick gesorgt heb u eer te salveren. Als UE weer hier komt denck ick dat wij reekenen sullen, of moogelijck, soo Mama of mijn man iets ontbieden uijt Vranckrijk, sullen wij 't op die rekening dan oock wel vinden.

Mevrouw de Drostin van Craenendonk is van de weck hier gearriveert met haer kleinste kindt en minne en koetsier en kaemenier, en dan noch een kleijn lackeijtje, en te vooren wasser haer heer en man met noch twee groote estaffiers. Denckt eens wat een considerablen ogmentatie dat deesen Treijn maeckt | d | in de familie van onse Matante. Meester Meerten is met haer gelijk van Den Boch gekoomen, en seijdt dat sij schoonder als ooit is. Menheer Overstijn heeft haer oock de eer gedaen van haer tot hier toe te convoijeren. Ik heb se noch niet gesien, maer 't en sal niet lang verlopen of wij sullen se gaen visiteren, hoewel ick niet en pretendeer seer particuliere vrindschap met haer te houden. 't Is een klugtich vrouwmensch nae datter de luij van spreecken.

Gelieft ons aller ootmoedige gebiedenis te doen aan Papa, en vergeet hem niet te seggen hoeseer wij nae sijn thuijskoomen verlangen. Den edelen Heere Chieze moet oock seer vrindelijck gesalueert sijn. Recommandeert hem toch lange brieven aen Toot te schrijven, daer hebben wij dan oock een luttje vreugt van.

Adieu, cher frère, ick wil hoopen dat wij somtijts evenwel een lettertje sullen sien, al ben je geen historieschrijver. Wij sullen ons noch met een luttje minder contenteren. *Adieu, je demeure*,

vostre très-affectionnée sœur et servante
S. Huijgenschr.

Vertaling

Den Haag, 5 april 1663

↳Mijnheer mijn broer,↳

Uw goede reis tot aan Brussel, daer hebben wij bericht over ontvangen. Ik hoop dat wij spoedig hetzelfde uit Parijs zullen vernemen. Ik hoor dat u in Antwerpen met dezelfde voorkomendheid bent ontvangen als wij en de onzen eerder, behalve dat jij op een bijzondere manier door Diego [Duarte] bent getrakteerd op zijn ↳devotiestuk, op Vlaamse woorden, gecomponeerd door een jood, op de melodie van een sarabande.↳ Dat moet, om de waarheid te zeggen, wel iets bijzonders zijn, maar als het toevallig niet beter was dan de rest van zijn composities waar hij mij zo vaak mee heeft lastiggevalen, dan zou ik denken dat het u pijnlijk genoeg moet zijn gevallen deze droevige geschiedenis aan te horen.

↳Broer van Zeelhem is naar Leerdam voor de verpachting en komt niet voor morgen of overmorgen terug, zodat u met deze post klaarblijkelijk geen ↳nieuws↳ zult ontvangen, en broer Lodewijk [Huygens] is ook op stap en [Dirk van Leiden] van Leeuwen en zijn ↳vrouw en mijn ↳man naar Amsterdam; ze zijn van plan aan het eind van de week weer hier te zijn. Daarom weet ik niet of u van deze broer wel een brief zult ontvangen. Welnu, ik weet niet beter dan dat zij allemaal gezond en wel zijn. Als u dat niet bent, doet mij dat pijn.

Verder moet u nog weten dat de juffrouw uit de linnenwinkel, waar ik u die kant heb helpen kopen, vier of vijf dagen na uw vertrek hier mij is komen vragen of ik enige opdracht had om de kant te betalen die u daar had gekocht, en [zij zei] dat u haar had opgedragen na enkele dagen om haar geld te komen, en dat zij toen had gehoord dat de jongeheer was vertrokken. Hetgeen mij, om de waarheid te zeggen, een beetje vreemd voorkwam, want omdat u voor de kant zo'n scherpe prijs had bedongen dacht ik niet anders dat u die meteen zou hebben betaald. Daarom moet u weten dat ik haar heb betaald en dat ik het deed voorkomen dat u mij dat zo'n beetje had opgedragen, want, ↳mijn broer,↳ ik zou niet graag hebben gehad dat deze vrouw dit zou zijn gaan rondvertellen in de vele huizen waar ik weet dat zij geregeld komt. Want om de waarheid te zeggen, als men deze lieden vraagt om te komen, dan moet men hun geven wat hun toekomt. Nu ziet gij dat uw krediet bij mij nog veel beter is en dat ik ervoor heb gezorgd uw eer te redden. Als u weer hier zult zijn, denk ik dat wij

1. Constantijn Huygens jr.

2. Alida Pets.

3. Philips Doublet jr.

zullen afrekenen, of misschien, als ⁴moeder of mijn ⁵man iets uit Frankrijk bestellen, dan zullen wij er wat betreft de afrekening ook wel uitkomen.

⁶Mevrouw de drostin van Cranendonk is hier van de week aangekomen met haar jongste ⁷kind, een min, een koetsier, een kamenier en nog een lakeitje, en daarvoor was haar heer en man hier nog met twee grote lijfwachten. Stelt u zich eens voor wat voor vooruitgang deze Trijn maakt in de familie van onze ⁸Matante. Meester ⁹Maarten is tegelijk met haar uit 's-Hertogenbosch gekomen en zei dat zij mooier is dan ooit. De heer Overstein heeft haar ook de eer gedaan haar tot hier te begeleiden. Ik heb haar nog niet gezien, maar het zal niet lang duren eer wij haar gaan opzoeken, hoewel ik niet wil beweren een bijzondere vriendschap met haar te onderhouden. 't Is een komisch vrouwmens als we de mensen mogen geloven.

Wilt u onze groeten doen aan papa en vergeet hem niet te zeggen hoezeer wij naar zijn thuiskomst verlangen. De edele heer [Sébastien] Chièze moet ook vriendelijk worden gegroet. Vraagt u hem toch lange brieven aan Lodewijk te schrijven, dan beleven wij er ook nog een beetje plezier aan.

⌞Vaarwel, liefste broer,⌞ ik mag hopen dat wij soms een brief van u zullen ontvangen, al ben je geen geschiedschrijver. Wij zullen ons met iets minder tevreden stellen. ⌞Vaarwel, ik blijf

uw toegedane zuster en dienaar
Susanna Huygens.

4. Geertruida Huygens, Susanna's schoonmoeder en tante.

5. Philips Doublet jr.

6. Johann Catharina Bergaigne, echtgenote van Christiaan Huygens Mauritszoon.

7. Henriëtte Huygens.

8. Petronella Campen, de weduwe van Maurits Huygens.

9. Maarten Christiaan Zuerius, heer van Oirschot en Best.

[SEBASTIEN CHIÈZE] (PARIJS)
AAN [LODEWIJK HUYGENS (DEN HAAG)]
13 APRIL 1663
6065A

Samenvatting: Chièze schrijft aan Lodewijk o.m. dat Christiaan voortdurend klavecimbel speelt op de kamer naast de zijne.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 11x17cm, abcd | -; autograaf).

Namen: Adrien Auzout; Charles de Bryas; Philips Doublet; Jean d' Espagnet; *** de Guillon; Christiaan Huygens; Constantia Huygens; Constantijn Huygens; Susanna Huygens; Charles-Auguste de la Fare; Dirck van Leiden van Leeuwen; Pierre Ménard; Blaise Pascal; Pierre Petit; Peter Philips ***; Melchisédec Thévenot.

Plaatsen: Den Haag; Petit-Luxembourg (Parijs); Parijs; Reinsy.

Titels: *Les divertissements de Forges* (1663); *L'escole des femmes* (Molière, 1663); *Relatione della corte Romana* (Ferrare, 1662)

Glossarium: accord (akkoord); clavessin (klavecimbel); harmonie (muziek); musical (muzikaal).

Transcriptie

À Paris, le 13 Avril 1663.

Voicy la neufvième lettre que j'escris, et si je ne suis qu'à la moitié de mon prix fait, jugez après cella s'il y a de la proportion entre mon silence et le vostre, et si manquant à écrire vous pouvez vous disculper. Là où ne vous escrivant point, je mesnage le grade de l'ambassade, qui ne souffle point d'enjouement dans la sérieuse journée des despatches. D'ailleurs, le *Señor Hermano* m'a musicalement placé un clavessin, tout contre ma table, en sorte que la délice cloison qui nous sépare ne me desrobe pas le moindre de ses accordz. Et à l'heure que je vous parle, je serois plus d'humeur de dancer que d'écrire, et je ne vois pas que l'harmonie puisse finir d'aujourd'huy, à cause que *el Señor Padre* s'est nanty du carosse. Vous aviez creu qu'il n'y auroit que moy | b | de *cessator*, quand le frère seroit arrivé, mais depuis les beaux jours le bonhomme est si deschainé, que maintesfois *domestici otiamur*, nous amusant à regarder certaines *donzelles* subalternés, qui paroissent quelque-fois aux hautes-fenêtres du petit Luxembourg, et en vertu de *noz perspiciles*, nous avons descouvert que la plus hupée d'entr'elles est la fille blanchisseuse de Madame des Guillon.

S'il faut rester au logis pendant l'esté, mon dessein est de leur envoyer mes lunettes, et d'entretenir correspondance avec elles, par le moyen de l'une de celles que *dicho Señor* nous a portées. À propos, ditez à vostre aîné, que nous ne sommes plus sur la tour de La Haye, et qu'il n'aura plus moyen de destourner avec deux motz de Flamen les bonnes volontez du facile Christien, lequel pour avoir ma protection | c | dans le quartier, s'est à demy engagé de me donner le verre extensif. Il connoit combien ma cotterie vaut mieux que celles des philosophes, qui ¹*super caput et circa nos saliant latus*, et il eut bien du regret de n'avoir pas plustost suivy trois jeunes abbez, qui me vindrent enlever hier matin dans un carrosse à six chevaux pour m'amener au Reinsy, que de s'estre amusé avec tout les lunétiers de Paris, à essayer des lunettes chez Monsieur Ausou. Et quand nous fusmes obligez à faire le soir récit de noz aventures, le *Señor Padre* prit bien plus de plaisir aux miennes qu'au rapport que son filz luy fit des altercations, de Monsieur Petit, Espagnet, Thévenot, Abbé Charles, Ménard et une infinité d'autres qui remplissoient la cave, le grénier, les chambres et la montée de ce domicile. | d |

Vous voyez que j'aurois matière de vous faire une longue lettre, si j'avois plus de loisir, puisque je ne vous ay point encore parlé du cachet inclus, dont le plus essentiel, c'est qu'il couste 16£, 10s, et la graveure 4. Le *Señor Hermano* a décidé en faveur du chiffre contenu, et vostre graveur aussy.

J'ay aussy achesté les nouvelles nouvelles, où il a esté trouvé bon d'adjouster les 'Divertissemens de Forges,' et 'L'escolle des femmes'. Peut-estre y mettrons-nous 'La relatione della corte di Roma.' Ainsy vous

1. Horatius, *Sermones* II, 6, 33-34: '... aliena negotia centum | *Per caput et circa saliant latus.*'

voyez que la provision s'augmente pour la seurté de vostre cautionnement envers Monsieur Pascal, puisque Monsieur De la Fare, malgré voz funestes pronosticqs vous aura remis *peculia nigri monasterii*. Je salue de tout mon cœur *gli Signori Constantino, e il genero Filippo, con tutto il parentato e maggiormente le Signore Susanna et Constancia, col Cavaliero de los Leonos*. Prions Dieu que la fabrique du cachet ayde à ses légitimes desseins.

Vertaling

Parijs, 13 april 1663.

Ziehier de negende brief die ik schrijf, en wanneer ik niet verder ben dan op de helft van mijn vastgestelde last, oordeelt u dan na afloop of er enige verhouding is tussen uw zwijgen en het mijne, en of u uw schuld kunt delgen door niet te schrijven. Wanneer ik u niet schrijf, bereik ik de rang van ambassadeur, die geen enkel genoeg geeft in de ernstige dagen van de spoedberichten. Trouwens, ¹mijnheer uw ²broer[↓] heeft bij mij op muzikale wijze een klavecimbel geplaatst, precies tegen mijn tafel, en wel zo dat de dunne wand die ons scheidt, niet het minste van zijn akkoorden verhult. En op het uur dat ik u schrijf, zou ik meer zin hebben in dansen dan in schrijven, en ik zie de muziek vandaag niet meer ophouden, omdat ³mijnheer uw vader[↓] de koets heeft meegenomen. U zult wel gedacht hebben dat ik de enige ⁴draler[↓] was, toen uw broer zou aankomen, maar sinds de dagen zo mooi zijn is de goede man zo onstuimig, dat meermalen ⁵de bedienden niets te doen hebben,[↓] terwijl wij ons amuseren met kijken naar sommige dienstmeisjes, die af en toe voor de hoge ramen van het Petit-Luxembourg verschijnen, en waarvan wij door middel van onze ⁶verrekkijkers[↓] hebben ontdekt, dat het meest sjieke onder hen het wasmeisje van mevrouw De Guillon is.

Wanneer we gedurende de zomer hier moeten blijven wonen, ben ik van plan hun mijn kijker te sturen en met hen in contact te komen, door middel van één van de meisjes die ⁷genoemde ⁸heer[↓] hierheen heeft gebracht. Terzake, zeg aan uw oudere broer [Constantijn] dat wij niet meer op de toren van Den Haag zijn, en dat het niet meer mogelijk is om met twee woorden Nederlands de bereidwilligheid af te weren van de gemoedelijke Christiaan, die, om mijn bescherming in de wijk te hebben, half en half beloofd heeft mij de verrekkijker te geven. Hij weet hoeveel meer mijn kliek waard is dan die van de filosofen, die ⁹ons van boven en opzij bespringen,[↓] en hij zal wel spijt hebben gehad niet eerder de drie jonge abten te hebben gevolgd die mij gisterochtend kwamen afhalen in een koets met zes paarden, om me naar Reinsy te brengen, in plaats van zich te amuseren met alle lenzenlijpers van Parijs, en kijkers uit te proberen bij de heer [Adrien] Auzout. En toen wij 's avonds onze belevenissen moesten vertellen, beleefde ¹⁰mijnheer uw vader[↓] veel meer genoeg aan de mijne, dan aan het verslag van zijn zoon over de ¹¹woordenwisselingen met de heren [Pierre] Petit, [Jean d']Espagnet, [Melchisédec] Thévenot, abt Charles [de Bryas], [Pierre] Ménard en een eindeloos aantal anderen die de kelder, de zolder, de kamers en de entree van dat huis vulden.

U ziet dat ik genoeg stof zou hebben voor een lange brief, wanneer ik meer tijd ervoor vrij zou hebben, aangezien ik u nog nauwelijks heb gesproken over het bijgesloten stempel, waarvan het meest belangrijke is dat hij 16 pond en 10 stuivers kost, en het graveren 4 [pond]. ¹²Mijnheer uw broer[↓] stemt in met het genoemde bedrag, en uw graveur eveneens.

Ik heb bovendien de nieuwste romans gekocht, waaraan men heeft besloten ¹³[Les] *divertissements de Forges* en ¹⁴*L'école des femmes* toe te voegen. Wellicht doen we de ¹⁵*Relatione della corte Romana* er bij. Aldus

2. Christiaan Huygens.

3. Christiaan Huygens.

4. Horatius, *Sermones* II, 6, 33-34: '... honderd vreemde zaken *bespringen* [ons] *van boven en van opzij*.'

5. Deze bijeenkomst wordt ook beschreven in de brief van Christiaan Huygens aan zijn broer Constantijn van 20 april 1663 (OC 4, nr. 1108, pp. 333-334).

6. *Les divertissements des Forges, où les aventures de plusieurs personnes de qualité sont fidèlement décrites* ([Parijs]: C. Barbin, [1663]).

7. Molière, *L'escole des femmes* (Parijs 1663).

8. 'Angelo Corrado' [=Charles de Ferrare du Tot], *Relatione della corte Romana fatta l'anno 1661* ('Leiden: Almarigo Lorenz' = Rouen: Laurent Maurry, 1662). Merkwaardig is dat Chièze in de brieftekst de titel geeft van een eerder

zult u bemerken dat de voorraad groeit omwille van de zekerheid van uw borgstelling jegens de heer [Blaise] Pascal, aangezien de heer [Charles Auguste] de la Fare, ondanks uw sombere voorspellingen, u ^Lde spaarpenningen van het zwarte klooster^J zal hebben overhandigd. Ik groet met heel mijn hart ^Lde heren Constantijn [Huygens] en de schoonzoon Philips [Doublet], met alle familie, en vooral de dames Susanna [Huygens] en Constantia [Huygens],^J ^Lmet ridder [Dirck van Leiden] van Leeuwen.^J Laat ons God bidden dat het gemaakte stempel helpt bij de bedoelde legitieme doelen.

soortgelijk werk: 'Girolamo Lunadoro' [=Gregorio Leti], *Relatione della corte di Roma e de' riti da osservarsi in essa e de' suoi magistrati et offitii* (Bracciano 1650).

[CONSTANTIJN HUYGENS (PARIJS)]
AAN PIERRE CORNEILLE [PARIJS]
30 MEI 1663
6093

Samenvatting: Huygens houdt een betoog over de natuurlijke klemtoon en het accent van een lettergreep, die de keuze van de auteur voor het metrum van versregels moeten bepalen. Hij geeft vele voorbeelden uit Corneilles eigen werk van de gedwongen lezing van versregels in zesvoetige jamben, die echter op minder gewrongen wijze met anapesten of dactylen te lezen zijn en zodoende minder dan zes voeten per versregel opleveren. Hij pleit ervoor dat schrijvers zich strikt aan de natuurlijke accenten van de taal houden. Hij vergelijkt, in navolging van de dichter, die zanger wordt genoemd, de poëzie met muziek. Poëzie moet zingbaar zijn. Om zowel de musicus als de lezer tevreden te stellen, is volgens Huygens een ander metrum volgens het natuurlijke accent noodzakelijk.

Huygens heeft de brief (voor verzending?) aan Jean Chapelain laten lezen, die op de lezing reageerde (zonder eigen commentaar) in een ongedateerde brief (ontvangen Parijs, 1 juni 1663; Worp 5, nr. 6099, pp. 564-565).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, pp. 1023-1031: ontwerp (autograaf).

— Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, pp. 967-979: afschrift (apograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 1890, pp. 12-22: volledig.

— Worp 5, nr. 6093, pp. 558-563: volledig.

— Noske 1966, p. 252: onvolledig (<J'oppose donc ... de leur quantité.>, <Après tout, Monsieur, ... qu'un enfant d'escole.>).

Namen: Georges de Brébeuf; Æmilie (uit *Le Cid*); Petrarca.

Plaatsen: Frankrijk; Nederland; Rouen.

Titels: *Le Cid* (Corneille); *Cinna* (Corneille); *Entretiens solitaires* (Brébeuf); Sonnet 1 (Petrarca); Sonnet 237 (Petrarca); *La Veuve* (Corneille 1634).

Glossarium: cacophonie (kakofonie); césure (cesuur); chanson (lied); chantable (zingbaar); couplet (couplet); musicien (musicus); musique (muziek).

Transcriptie

A Monsieur Corneille.

A Paris, 30 May 1663.

Monsieur,

En suite de l'entretien dont je commençay à vous importuner à Rouen, je retourne à vous dire par escrit qu'à mon advis la maxime qui dicte qu'au vers rimé François il ne vient à considérer que le nombre des syllabes, sans ce qui est de la cadence des pieds, est dangereuse et peu véritable. Veu qu'à ce compte-là, il faudroit souffrir des vers bastis comme cestuy-ci:

Feindre de l'amour sans s'avisier pourquoy, Las!

transporté de cettuy-ci:

Las! Feindre de l'amour sans s'avisier pourquoy.

ou, comme ¹quelqu'un a transposé le premier de Petrarque:

1. Ontwerp: <quelcun>.

Voi ch'in rime sparse il suono ascoltate.

au lieu de:

²*Voi ch'ascoltate in rime sparse il suono.*

J'oppose donc à cest abus une autre maxime, que je tiens indisputable et générale pour la poésie de toutes les langues modernes, et dit que tous leurs vers rimez consistent en pieds, ou yambiques, ou trochaiques (qui ne sont au plus que de 6 pieds), et que ces pieds doibvent estre formez suivant les | 968 | tons ou accents naturels de leurs syllabes, qui est la seule marque de leur quantité. Il n'y en a point, que je sache, en vos belles œuvres de théâtre que de la première sorte. Apparemment vous les aurez trouvez de plus doux rapport aux grands vers, qui sont tousjours yambiques, et ce choix | 1024 | est fort raisonnable. Mais il m'empesche de vous alléguer icy que pour l'un moitié. Pour l'autre vous me permettez de la chercher ailleurs.

Voicy donc, comme pour fonder ma thèse, je vous compare à vous mesme dans les premiers endroits que je rencontre, où tout est beau en perfection. Soyez vostre arbitre, il n'y a personne qui en soit plus capable. Æmilie dit en vostre belle *Cinna*:

[3] Ĕnfāns ĩmpĕtũeũx dĕ mōn rĕssĕntĩmĕnt.
Quĕ mā doũleũr sĕduĩtte ĕmbrāssĕ aveũglĕmĕnt.

avec la mesme politesse:

[11] Quĕ pā r sā prōpre maĩn mōn pĕre m'āssācrĕ,
Dũ thrōnĕ où jĕ lĕ voỹ faĩct lĕ prĕmiĕr dĕgrĕ.

et tost après:

[15] Jĕ m'ābāndōnnĕ toũte ā vōs ārdĕnts trānsports. | 969 |

et:

[21] Ouỹ, Cĩnnā, cōntrĕ moỹ moỹ-mĕsmĕ jĕ m'ĩrrĩtĕ.

et:

[23] Quoỹ quĕ poũr mĕ sĕrvĩr tũ n'āprĕhĕndĕs riĕn..

et:

[27] L'ĩssũĕ en ĕst doũteũse, ĕt lĕ pĕrĩl cĕrtaĩn,

et:

[31] Toũrnĕr sũr toỹ lĕs coũps dōnt tũ tĕ veũx frāppĕr,
³Dāns sā rũĩnĕ mĕsme ĩl peũt t'ĕnvĕloppĕr.

Et, en petit vers, au *Cid*:

2. Petrarca, *Canzoniere*, 1, 1.

3. In het afschrift zijn de accenttekens weggelaten.

[297] Sî prēs dē veoīr mōn feū rēcōmpēsē,
Ō Dieū l'ēstrāngē peīnē.
Ĕn cēst āffrōnt mōn pēre ēst ōffēsē.
Ĕt l'ōffēseūr lē pērē dē Chīmēnē.

Et en plusieurs endroits de la mesme scène et ailleurs, comme en *La Vefve*:

[393] Sēcrēts Tȳrāns dē mā pēnsēē,
Rēspēct, āmoūr dē quī lēs loīx.

et:

[403] Moÿ mēsmē jē faÿ mōn sūpplicē
Ā forcē dē leūr ōbēīr.

et:

[408] Ĕt fōrmēt mā craīnte ēt mēs vœūx,
Poūr cē bēl œīl quī lēs faīct naīstrē etc. | 970 | | 1025 |

Avant que toucher aux trochaiques, qui seront d'auteurs moins illustres, confrontons ces cadences si polies et si naturelles, avec ces autres, tirées des mesmes endroits et voyons si la différence ne choque le bon lecteur. Je marque les syllabes, selon moy, placées contre nature. Dans ce mesme *Cinna* Æmylie dit:

[5] 1. Voūs prēnēz sur mon âme un trop puissant empire,
[6] 2. Durant quēlquēs moments souffrez que je respire.
[14] 3. La cause de ma haine est l'ēffēct de la rage,
[16] 4. Et croy pour une mort luÿ dēvoīr mille morts.
[19] 5. Et je sens refroidir cē bouillānt mouvement,
[20] 6. Quand il faut pour le suivre expōsēr mon amant.
[25] 7. D'ūnē si haute place ōn n'ābāt point de testes.
[28] 8. Un āmī desloyal peut trāhīr ton dessein.
[30] 9. Peūvēnt sur son auteur renvērsēr entreprise.
[38] 10. Aux doūceūrs que commet l'amertūmē des larmes.
[49] 11. Luy cēdēr c'est ta gloire et le vaincrē ta honte.

En petit vers, à la mesme scène du *Cid* que dessus, il y a:

[309] 1. Faut-il laisser un āffrōnt impuni, | 971 |
[310] 2. Que je sens de rūdēs combats.
[319] 3. M'es-tu donné pour vāngēr mon amour.
[321] 4. Il vault mieux coūrīr au trēspas.
[328] 5. Tout rēdoūblē ma peine.
[337] 6. N'escoūttons plus de pēnsēr suborneur.
[340] 7. Puis qu'āprēs tout, etc.
[348] 8. Ne soÿōns plus en peine.

Je m'abuse fort, si tout'homme non prévenu, ne gouste infiniment mieux la ronde et douce volubilité des premiers exemples, que le contrepoil des autres. | 1026 |

En voicy d'une et d'autre sorte en petits trochaiques. Aux *Entretiens* de Brébeuf il y a:

Cēstē prēcīeūsē flāmē.

et:

Biēn quē lēs ĩncērtītūdēs.

et:

⁴L'āmē quī voūs ēst fīdēlē,
Voīd cēs chāngēmēnts dīvērs,
Lēs tēmpēstēs, lēs Ōrāgēs,
Lēs ĩnjūrēs, lēs outrāgēs.

et:

La sérénité du cœur.

et de mesme en beaucoup d'endroits. | 972 |

Venez de sortir de ces douceurs et lisez incontinent après, sans vous fascher, s'il est possible:

- 1 Hōnneurs, plaīsīrs ou richesse.
- 2 Les moūvēmēnts gēnéreux.
- 3 Respēctueūx et soumis.
- 4 Sont ses plaīsīrs les plus grands.
- 5 Plūsieurs sē plaīgnent à moy.
- 6 Une āmītiē plus durable.
- 7 Luy dēvēnānt incommodé.
- 8 De vōstrē dūpē nouvelle.
- 9 Et succēsseūr de mon mal.
- 10 Pour cōncēvoīr cest ombrage.

Pourroit-il bien n'y avoir que moy en France d'assez peu friand, pour ne sentir pas ces faux accens?

Je sçay bien que pour toute solution on me repart que, s'il y a du défaut en ces vers, on le corrige et l'adoucit par la prononciation, mais c'est desjà avouer que l'auteur a besoin du fard et du plâtre du lecteur. Ensuite la composition est défectueuse, et faut confesser que là, où on n'a besoin de secours, la beauté naturelle est parfaite, ainsi qu'il appert assez | 973 | dans la ⁵versification Latine. Voyons donc comment va le secours de ceste correction. | 1027 | Le premier de vos exemples se lit ainsi:

Voūs prēnēz sūr mōn āme ũn trōp puīsānt ěmpīrē.

par deux anapœstes et le reste par yambes.

Le second, si on ne veut forcer l'accent, se doibt lire ainsi:

Dūrānt quēlquēs mōmēnts, etc.

par un yambe et un dactyle. Le troisieme ainsi:

Lā caūsē dē lā haīnē, et l'ēffēct dē lā rāgē.

4. In het ontwerp ontbreken bij deze regels de accenttekens.

5. Afschrift: <verification>.

par deux anapœstes. Le 6^e quatriesme:

Ĕt croÿ poÿr ũnē mōrt luÿ dēvoîr millē mōrts.

de mesme. Le 5e ne se peut mieux lire qu'en 4 anapœstes:

Ĕt jē sēns rēfroïdîr cē bouïllānt moÿvēmēt.

Le 6e de mesme:

Quānd il faūt poÿr lē suivre ěxpōsēr mōn āmānt.

Le 7:

D'ũnē sî haūtē plāce òn n'ābāt poînt dē tēstēs.

par 3 dactyles et 2 trochées. | 974 | Le 8e:

Ðn āmī dēsloÿāl.

comme le 5e. Le 9e:

Peūvēnt sūr sōn aũteūr rēnvērsēr l'ěntrēprisē.

comme le 7e. Le 10e:

Aũx doũceũrs, ⁷etc.

de mesme. L' 11:

Luÿ cēdēr, ⁸etc.

de mesme.

Le premier des petits vers ainsi:

Faūt-īl laïssēr ũn āffrōnt ĩmpũnī.

par 2 anapœstes après 2 yambes. Le second:

Quē jē sēns dē rūdēs cōmbāts.

par 2 anapœstes et un yambe. | 1028 | Le 3e:

M'ēs-tū dōnnē poÿr vāngēr mōn āmoÿr?

comme le premier. Le 4e:

6. Ontwerp: <4e>.

7. Ontwerp: <et de mesme>.

8. Ontwerp: <et de mesme>.

Il vaūt mieūx coūrīr aū trēspās.

comme le 2e. Le 5e:

Toūt rēdoūblē mā peīne.

par deux anapœstes etc. Le 6e:

N'ēscouīttons plūs cē pēnsēr sūbōrneūr. | 975 |

Le 7e:

Puīs qū'aprēs toūt il faūt pēdrē Chimène.

par 3 dactyles, etc. Le 8e:

Nē soḡōns plūs ēn peīnē.

comme le 5e.

Le premier des trochaiques se lira ainsi:

Hōnneūrs, plaīsīrs oū rīchēssē.

Le 2e ainsi:

Lēs mouŷēmēnts gēnēreūx.

Le 3e:

Rēspēctueūx ēt soūmīs, de mesme.

Le 4e:

Sōnt sēs plaīsīrs, etc. de mesme.

Le 5e ainsi:

Plūsieūrs sē plaīgnēt dē moḡ.

Le 6e:

Ĥnē amītiē plūs dūrāblē.

Le 7:

Luḡ dēvēnānt, etc. de mesme.

Le 8e:

Dē vōstrē dūpē, etc. de mesme.

Le 9e:

• t sūccēsseūrs dē mōn māl, comme le 2e.

Le 10e:

Poūr cōncēvoīr, comme le 6e. | 976 | | 1029 |

Et à la verité c'est là cacher des défauts du poète, et la nature de l'accent nous y meine, mais en usant ainsi, que devient la dimension du vers qui, devant avoir 6 pieds, en retient tant moins? Comme quand au lieu de ces six:

Pn āmī dēsloṽāl peūt trāhīr tōn dēsseīn.

Il ne luy en demeure que ces quatre:

Ūn āmṽ dēslo ṽāl peūt trāhīr tōn dēsseīn.

Et ainsi des autres à proportion.

Enfin, ce n'est plus le mesme vers, parce que ce n'est plus le premier mouvement, et ce premier mouvement est faux, parce que la nature de l'accent y repugne. Ainsi le poète ne fait pas ce qui estoit de son dessein, à sçavoir, ni le vers yambique, ni le trochaïque, mais donne dans un mouvement tout divers et casuel.

Ne retournez pas, s'il vous plaist, à me repliquer que c'est assez bien payer que de fournir le nombre des syllabes. Je vien de vous en faire veoir l'inconvenient, et comme il est dangereux d'ouvrir ceste porte. Si vous croyez que tout le monde en vueille user aussi discrètement que vous, vous serez bientôt rebuté de ceste charité, | 977 | en ne prenant que la peine de feuilleter vos Espagnols et toute la poésie Italienne où véritablement on rencontre des licences de ceste sorte, qui vous sautent aux yeux, comme des esclats de lance. Voyez par exemple ce vers de Pétrarque, dont par hazard je me souviens:

⁹O che bel morir era, hoggi e terz'¹⁰anno.

Après tout, Monsieur, vous me devez accorder, que, comme tout poète chante, toute poésie devroit estre | 1030 | bien chantable. J'advoue que vos syllabes comptées le sont, mais si le musicien altère vostre mouvement comme il est nécessaire qu'il fasse pour suivre l'accent des syllabes, dont il n'est possible qu'il se départe, ce ne seront plus là vos vers, comme j'ay dit dessus. Au moins sans ceste observation la musique appropriée au premier couplet d'une ¹¹chanson ne s'ajustera jamais, que par grand hazard, au second: ce que vous sçavez avoir esté si fort considéré aux Odes et Epodes des anciens, qui se rapportent proprement à nos couplets.

Je vous couche donc celà pour un argument indisputable de ce qui est aussi beau, et aussi inévitablement nécessaire de s'attacher à cet accent naturel, en toutes les syllabes du vers qu'en celle de la césure du milieu, veu qu'en ce faisant vous ne | 978 | sçauriez incommoder ni le lecteur ni le musicien, ni ce dernier vous desgouter, ni l'autre vous faire tort en lisant, ne fust-il qu'un enfant d'escole.

J'atten bien que vous m'objectiez, que ceste contrainte est une captivité fascheuse et difficile. Mais puisque je la prouve nécessaire, l'une de ces deux considérations n'est plus recevable. Pour la difficulté, je vous en mettray ayement hors de peine, si vous voulez croire, ce que toute ma patrie tesmoignera, que chez nous la pratique en est si universelle, que le plus petit rimailleur seroit sifflé, s'il ne l'avoit observée dans la dernière rigueur, et c'est par où j'ose vous dire, quelque basse opinion que vous puissiez avoir de la langue du Pais-

9. Petrarca, *Canzoniere*, 278, 14.

10. Afschrift: <anni>.

11 Afschrift: <chanzon>.

Bas, que nostre poésie ne se trouve nullement des moins polies et coulantes du monde lettré. Outre que depuis environ un demi siècle, elle a esté espurée de tous mots estrangers, et ne laisse pas de s'expliquer richement. Que si vous prenez la peine de bien examiner, et mes raisons et vos propres exemples, j'ose me promettre que vous n'en aurez point à vous conformer à nostre delicatesse, au moins à m'avouer qu'il est de bien plus grand'importance que ne sont certains fers nouveaux que ces derniers temps vous ont | 1031 | mis | 979 | aux pieds, qui est ceste fuitte superstitieuse de la rencontre de deux voyelles en deux mots, rigueur que vos excellents prédecesseurs n'ont pas receue, mesme qu'ils ont rejettée comme impertinente, voyans bien, que, qui n'ose dire qui est là, ne debvroit pas non plus oser dire inquiet et si on peut dire l'amie entend, qu'aussi bien dit on ¹²l'ami entend et ainsi du reste.

Certes, nous sçavons assez ce qui est de la cacophonie, mais n'en trouvons pas tousjours en toutes telles rencontres. Ains les supportons plus ou moins volontiers, selon la diversité des voyelles, qui est fort considérable là dedans. Mais ce pourroit estre là le subject de quelqu'autre entretien. Je n'avoy pas dessein de m'estendre si avant sur cettuy-ci. Je vous en demande pardon et soumetts volontiers tout mon raisonnement à vostre dictature, que je revère autant que je doibs et comme estant,

[etc.]

Vertaling

Aan de heer [Pierre] Corneille.
Parijs, 30 mei 1663.

Mijnheer,

Ten vervolge van het onderhoud waarmee ik u te Rouen begon lastig te vallen zeg ik u opnieuw en nu in geschrift dat naar mijn mening het uitgangspunt dat men in het rijmende Franse vers slechts het aantal lettergrepen moet tellen zonder acht te slaan op de cadans van de [vers]voeten gevaarlijk en weinig waarachtig is. Vanuit dat standpunt zou men als volgt gebouwde verzen moeten verdragen:

transporté de cettuy-ci:

ou, comme quelqu'un a transposé le premier de Petrarque:

Voi ch'in rime sparse il suono ascoltate.

au lieu de:

¹³*Voi ch'ascoltate in rime sparse il suono.*

Feindre de l'amour sans s'aviser pourquoy, Las!

als verandering van:

Las! Feindre de l'amour sans s'aviser pourquoy.

of, zoals iemand het eerste vers van Petrarca heeft gewijzigd in:

Voi ch'in rime sparse il suono ascoltate.

in plaats van:

12. Afschrift: <l'amy>.

13. Petrarca, *Canzoniere*, 1, 1.

¹⁴*Voi ch'ascoltate in rime sparse il suono.*

Ik stel dus tegenover dit misbruik een ander uitgangspunt, dat ik onaanvechtbaar acht en algemeen geldig voor de poëzie in alle moderne talen, en zeg dat alle rijmende verzen in deze talen uit jambische of trocheïsche voeten bestaan (met een maximum van zes voeten) en dat deze voeten moeten worden gevormd volgens de tonen of natuurlijke accenten van de lettergrepen, wat het enige merk van hun kwantiteit is. Er zijn er in uw fraaie theaterwerken, voorzover ik weet, geen andere dan die van de eerste soort. Kennelijk hebt u deze het meest vloeiend bevonden voor de grote verzen, die altijd jambisch zijn, en deze keuze is zeer verdedigbaar. Maar het verhindert mij om u aan te halen voor meer dan slechts de helft. U zult mij toestaan de andere helft ergens anders te zoeken.

Ziehier, als om mijn thesis te funderen vergelijk ik u met uzelf in de eerste voorbeelden die ik tegenkom waar alles volmaakt schoon is. Wees uw eigen scheidsrechter, niemand is er beter toe in staat! Emilie zegt in uw mooie *Cinna*:

[3] Ĕnfāns ĩmpĕtũeũx dĕ mōn rĕssĕntĩmĕnt.
Quĕ mā doũleũr sĕduĩtte ĕmbrāssĕ aveũglĕmĕnt.

met dezelfde souplesse:

[11] Quĕ pā r sā prōpre maĩn mōn pĕre m'āssācrĕ,
Dũ thrōnĕ oũ jĕ lĕ voỹ faĩct lĕ prĕmiĕr dĕgrĕ.

en even verder:

[15] Jĕ m'ābāndōnnĕ toũte ā vōs ārdĕnts trānsports. | 969 |

en:

[21] Ouy, Cĩnnā, cōntrĕ moy moy-mĕsmĕ jĕ m'ĩrrĩtĕ.

en:

[23] Quoỹ quĕ poũr mĕ sĕrvĩr tũ n'āprĕhĕndĕs riĕn..

en:

[27] L'ĩssũĕ en ĕst doũteũse, ĕt lĕ pĕrĩl cĕrtaĩn,

en:

[31] Toũrnĕr sũr toỹ lĕs coũps dōnt tũ tĕ veũx frāppĕr,
Dāns sā rũĩnĕ mĕsme ĩl peũt t'ĕnvĕloppĕr.

En, in korte verzen in *Le Cid*:

[297] Sĩ prĕs dĕ veoĩr mōn feũ rĕcōmpĕnsĕ,
Ō Dieũ l'ĕstrāngĕ peĩnĕ.
Ĕn cĕst āffrōnt mōn pĕre ĕst ōffĕnsĕ.
Ĕt l'ōffĕnsĕũr lĕ pĕrĕ dĕ Chĩmĕnĕ.

14. Petrarca, *Canzoniere*, 1, 1.

En op verschillende plaatsen in dezelfde scène en elders, zoals in *La Veuve*:

[393] Sěcrěts Tŷrāns dē mā pěnsēē,
Rěspěct, āmoūr dē quī lēs loīx.

en:

[403] Moŷ mēsmě jē faŷ mōn sŷpplīcě
Ā fōrcě dē leūr ōbēīr.

en:

[408] Ēt fōrměnt mā craīnte ēt mēs voēūx,
Poūr cē bēl œīl quī lēs faīct naīstrě etc. | 970 |

Laten wij alvorens de trocheïsche versvoeten te behandelen die aan minder illustere auteurs zullen worden ontleend, de bovengegeven cadansen, zo soepel en natuurlijk, afzetten tegen de onderstaande, ontleend aan dezelfde passages, en laten wij zien of het verschil niet de goede lezer onaangenaam treft. Ik markeer de lettergrepen die volgens mij tegen de natuur in zijn geplaatst. In diezelfde *Cinna* zegt Æmylie:

[5] 1 Voūs prēnēz sur mon âme un trop puissant empire,
[6] 2 Durant quēlquēs moments souffrez que je respire.
[14] 3 La cause de ma haine est l'ēffēct de la rage,
[16] 4 Et croy pour une mort luŷ dēvoīr mille morts.
[19] 5 Et je sens refroidir cē bouīllānt mouvement,
[20] 6 Quand il faut pour le suivre ěxpōsēr mon amant.
[25] 7 D'ūnē si haute place ōn ābāt point de testes.
[28] 8 Un āmī desloyal peut trāhīr ton dessein.
[30] 9 Peūvēnt sur son auteur renvērsēr entreprise.
[38] 10 Aux doūceūrs que commet l'amertūmē des larmes.
[49] 11 Luy cēdēr c'est ta gloire et le vaīncrē ta honte.

In korte verzen vinden we in dezelfde scène van *Le Cid* waarui eerder is geciteerd:

[309] 1 Faut-il laisser un āffrōnt impuni, | 971 |
[310] 2 Que je sens de rūdēs combats.
[319] 3 M'es-tu donnē pour vāngēr mon amour.
[321] 4 Il vault mieux coūrīr au trēspas.
[328] 5 Tout rēdoūblē ma peine.
[337] 6 N'escoūttons plus de pēnsēr suborneur.
[340] 7 Puis qu'āprēs tout, etc.
[348] 8 Ne soŷōns plus en peine.

Ik moet me wel heel sterk vergissen als elk niet gewaarschuwde mens de ronde en zachte kneedbaarheid van de eerste voorbeelden niet veel beter verwerkt dan het tegendraadse van de laatste voorbeelden.

Nu laat ik van de korte trocheïsche verzen voorbeelden van beide soorten volgen. In de *Entretiens [solitaires]* van [Georges de] Brébeuf vindt men:

Cēstē prēcīeūsē flāmē.

en:

Biēn quē lēs ĩncērtītūdēs.

en:

L'āmē quī voūs ēst fīdēlē,
Voīd cēs chāngēmēnts dīvērs,
Lēs tēmpēstēs, lēs Ōrāgēs,
Lēs ĩnjūrēs, lēs oūtrāgēs.

en:

La sérénité du cœur.

en soortgelijke verzen op vele andere plaatsen. | 972 |

Nu verlaten wij deze zoetheden; lees vervolgens gelijkmatig, zonder u op te winden, als het mogelijk is:

- 1 Hōneūrs, plaīsīrs ou richesse.
- 2 Les moūvēmēnts gēnéreux.
- 3 Respēctueūx et soumis.
- 4 Sont ses plaīsīrs les plus grands.
- 5 Plūsieūrs sē plaīgnent à moy.
- 6 Une āmītiē plus durable.
- 7 Luy dēvēnānt incommodé.
- 8 De vōstrē dūpē nouvelle.
- 9 Et sūccēsseūr de mon mal.
- 10 Pour cōncēvoīr cest ombrage.

Kan het zijn dat ik in Frankrijk de enige ben die voldoende fijnproevend is om deze valse accenten te voelen?

Ik weet wel dat men mij in alle gevallen zal tegenwerpen dat, als er een gebrek is in deze verzen, dat dan kan worden verbeterd en verzacht door de uitspraak, maar dat houdt de bekentenis in dat de schrijver de poeder en de pleister van de lezer behoeft. Daaruit volgt dat de schrijver gebrekkig is en men moet bekennen dat daar waar men geen hulp nodig heeft de natuurlijke schoonheid volmaakt is, zoals voldoende blijkt in de Latijnse versbouw. Ziehier hoe het de hulp in deze correctie vergaat. Het eerste van de voorbeelden uit uw werk wordt als volgt gelezen:

Voūs prēnēz sūr mōn āmē un trōp puīssānt ěmpīrē.

met twee anapesten en de rest jamben.

Het twee moet, als men het accent niet wil forceren, als volgt worden gelezen:

Dūrānt quēlquēs mōmēnts, etc.

Met een jambe en een dactylus. Het derde als volgt:

Lā caūsē dē lā haīnē, et l'ēffēct dē lā rāgē.

Met twee anapesten. Het vierde:

Ĕt croŷ poūr ūnē mōrt luŷ dēvoīr mīllē mōrts.

evenzo. Het vijfde kan slechts met vier anapesten worden gelezen:

Ĕt jě sēns rěfroīdīr cě bouīlānt moūvēmēnt.

Het zesde eveneens:

Quānd īl faūt poūr lě suīvre ěxpōsēr mōn āmānt.

Het zevende:

D'ūnē sī haūtē plāce ōn n'ābāt poīnt dē tēstēs.

met drie dactylen en twee trocheeën. Het achtste:

Ɖn āmī dēsloŷāl.

als het vijfde. Het negende:

Peūvēnt sūr sōn aūteūr rēnvērsēr l'ēntrēprīsē.

als het zevende. Het tiende:

Aūx doūceūrs, etc.

op dezelfde wijze. Het elfde:

Luŷ cēdēr, etc.

idem.

Het eerste van de korte verzen aldus:

Faūt-īl laīssēr ūn āffrōnt īmpūnī.

Met twee anapesten na twee jamben. Het tweede:

Quě jě sēns dē rūdēs cōmbāts.

met twee anapesten en één jambe. Het derde:

M'ēs-tū dōnnē poūr vāngēr mōn āmoūr?

als het eerste. Het vierde:

Īl vaūt mieūx coūrīr aū trěspās.

als het tweede. Het vijfde:

Toūt rědoūblē mā peīne.

met twee anapesten, enz. Het zesde:

N'ēscōūttōns plūs cě pēnsēr sūbōrneūr. | 975 |

Het zevende:

Puīs qŭ'aprēs toūt īl faūt pēdrē Chimène.

met drie dactylen, enz. Het achtste:

Ně soŷōns plūs ěn peīně.

als het vijfde.

Het eerste van de trocheïsche voorbeelden zal als volgt worden gelezen:

Hōnneŭrs, plaīsīrs oŭ rīchĕssĕ.

Het tweede aldus:

Lĕs moŭvĕmĕnts gĕnĕreŭx.

Het derde:

Rĕspĕctŭeŭx ět soŭmīs, op dezelfde wijze.

Het vierde:

Sōnt sĕs plaīsīrs, etc.

Het vijfde aldus:

Plŭsieŭrs sĕ plaīgnĕnt dĕ moŷ.

Het zesde:

Ānĕ amītiĕ plūs dŭrāblĕ.

Het zevende:

Luŷ dĕvĕnānt, enz., op dezelfde manier.

Het achtste:

Dĕ vōstrĕ dŭpĕ, enz., op dezelfde manier.

Het negende:

- t sŭccĕsseŭrs dĕ mōn māl, als het tweede.

Het tiende:

Poŭr cōncĕvoīr, als het zesde.

En waarlijk, daar worden de fouten van de dichter verborgen, en de aard van het accent brengt ons ertoe, maar wat blijft er, zulks doende, over van de omvang van het vers die zes voeten moet bedragen, terwijl we er minder over houden? Want in plaats van deze zes:

Ðn āmī dēsloṃāl peūt trāhīr tōn dēsseīn.

blijven er slechts deze vier over:

Ūn āmī dēsloṃāl peūt trāhīr tōn dēsseīn.

En aldus bij de andere naar rato.

Kortom, het is niet meer hetzelfde vers, omdat het niet meer de oorspronkelijke beweging is, en deze oorspronkelijke beweging is fout omdat de aard van het accent zich ertegen verzet. Zodoende maakt de dichter niet wat hij van plan was, namelijk, geen jambisch en geen trocheïsch vers, maar hij geeft een steeds verschillende en toevallige beweging.

Zegt u nu niet opnieuw, alstublieft, dat het voldoende is het benodigde aantal lettergrepen te verschaffen. Ik heb u zojuist het ontoereikende daarvan laten zien, en hoe gevaarlijk het is deze weg in te slaan. Als u denkt dat iedereen daar zo voorzichtig mee omgaat als u, dan zult u spoedig geschokt zijn door deze liefdadigheid, wanneer u de moeite neemt uw Spaanse verzen door te bladeren en de gehele Italiaanse poëzie, waar men werkelijk vrijheden van dit soort tegenkomt, die u in het oog springen als messteken. Zie bijvoorbeeld dit vers van Petrarca, dat mij bij toeval te binnen schiet:

¹⁵*O che bel morir era hoggi e terzo anno.*

In ieder geval, mijnheer, moet u het met mij eens zijn dat, zoals elke dichter zingt, alle poëzie zingbaar moet zijn. Ik geef toe dat uw uitgetelde lettergrepen dat ook zijn, maar als de musicus uw ritme verandert, zoals hij moet doen om het accent van de lettergrepen te volgen, wat onmogelijk is te negeren, zijn het niet langer uw verzen, zoals ik hierboven heb uiteengezet. Op z'n minst zal zonder hierop te letten de muziek die bij het eerste couplet van een lied is gemaakt, nooit op het tweede zijn afgestemd, behalve door buitengewoon toeval, wat zoals u weet sterk wordt betracht in de *Odae* en *Epodae* van de klassieke dichters, die eigenlijk overeenkomen met onze strofen.

Ik leg u dus als een onbetwistbaar argument voor dat het even mooi als onvermijdelijk noodzakelijk is te hechten aan het natuurlijke accent in alle lettergrepen van de versregel, evenals aan de cesuur middenin de regel, vanuit het idee dat u door dít te doen, het noch de lezer noch de musicus lastig maakt, noch deze laatste afkerig van u maakt, noch de eerste onrecht doet bij het lezen, als was hij nog maar een schoolkind.

Ik verwacht bepaald dat u mij tegenwerpt dat deze beperking een vervelende en moeilijke vrijheidsbeperking is. Maar omdat ik de noodzaak ervan heb aangetoond, is één van deze twee overwegingen niet meer ontvankelijk. Wat betreft de moeilijkheid kan ik u volledig op uw gemak stellen als u wilt geloven - wat al mijn landgenoten zullen bevestigen - dat bij ons de toepassing ervan zo algemeen is dat zelfs de kleinste rijmelaar zou worden teruggefloten als hij zich er niet naar gedroeg tot in het laatste detail, en daarom durf ik u te zeggen, welke minderwaardige opvatting u ook moge hebben van de taal van de Lage Landen, dat onze poëzie zich geenszins onder de minst soepele en goed lopende van de geletterde wereld bevindt. Daarbuiten is zij gedurende ongeveer de laatste halve eeuw gezuiverd van alle vreemde woorden, en blijft doorgaan zich rijkelijk te ontplooien. Als u de moeite neemt zowel mijn redenen als uw eigen voorbeelden goed te bestuderen, durf ik er zeker van te zijn dat u geen bezwaar zult hebben zich te conformeren aan onze fijne kost, of tenminste toe te geven dat het van het allergrootste belang is dat er niet zekere nieuwe ketenen zijn die de recente tijden u voor de voeten hebben geworpen, zoals het op het bijgelovige af vermijden van het voorkomen van twee [verschillende] klinkers na elkaar in twee woorden: een strengheid die uw voortreffelijke voorgangers niet hebben geaccepteerd, en die zij zelfs hebben verworpen als niet van toepassing zijnde, gezien

15. Petrarca, *Canzoniere*, 237, 14.

het feit dat, wie niet ‘qui est là’ durft te zeggen, nog veel minder ‘inquiet’ moet durven te zeggen, en, als men kan zeggen ‘l’amie entend,’ men evengoed ‘l’ami entend’ kan zeggen, enzovoorts. Zeker is dat wij genoeg weten van de onwelluidendheid, maar wij vinden deze niet in alle opeenvolgingen [van twee klinkers]. Wij ondersteunen haar zo min of meer vrijwillig, volgens de verscheidenheid van de klinkers, die zeker zeer aanzienlijk is. Maar dat zou een onderwerp kunnen zijn voor een andere verhandeling. Ik heb niet het plan op voorhand daarover uit te weiden. Ik vraag u vergeving, en onderwerp deze rede gaarne aan uw oordeel, dat ik acht zoveel als ik verplicht ben, en ook omdat ik ben, [enz.]

JEAN CHAPELAIN [PARIJS]
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (PARIJS)]
1 JUNI 1663
6100A

Samenvatting: Chapelain heeft Huygens' brief aan Corneille van 30 mei 1663 (**6093**) gelezen en is benieuwd naar Corneilles reactie.

Door Huygens te Parijs op dezelfde dag, 1 juni 1663, ontvangen. Over een antwoord door Huygens is niets bekend.

Datering: Chapelain schreef op de brief 'Vendredi matin' en Huygens 'R̄ Parisiis, 1 Junii 1663'. Aangezien 1 juni 1663 een vrijdag was, moet dit meteen de schrijfdatum zijn.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs KA XLIX, dl. 2, p. 1038: brief (enkelvel, ***cm, a | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 1890, pp. 21-22: volledig.

— Worp 5, nr. 6099, pp. 564-565: volledig.

Namen: Pierre Corneille; Christiaan Huygens; Lodewijk XIV.

Transcriptie

¹Vendredi matin,

J'ay leu, Monsieur, et admiré voz observations sur la prosodie de noz vers François et ce que vous désireriez qui fust observé en les composant, pour les faire prononcer sans hazard de corrompre la quantité des syllabes, qui en composent les termes. Nous verrons ce que respondra Monsieur Corneille aux instances de vostre dissertation, à laquelle je donnerois les mains en tout, s'il ne me sembloit point que vous ne convenez pas avec nous pour les longues et les brèves, selon que vous les notez dans les vers que vous examinés.

Au reste, sans la rougéoile du Roy, je ne doute point que l'office que j'ay rendu à la vertu de Monsieur vostre fils ne luy eust fait avoir de ses nouvelles.

Vertaling

²Vrijdagochtend [1 juni 1663].

Ik heb, mijnheer, uw ³geschrift over de prosodie van onze Franse verzen gelezen en bewonderd, alsook over wat u wenst dat in acht wordt genomen bij het schrijven ervan, zodat men ze kan uitspreken zonder de kans te lopen de kwantiteit van de lettergrepen, die de woorden vormen, aan te tasten. Wij zullen zien wat de heer [Pierre] Corneille zal antwoorden op de argumenten uit uw geschrift, waar ik geheel achter zou staan, wanneer ik niet de indruk had dat u van ons afwijkt wat de betreft de lange en de korte [accenten], zoals u ze aangeeft in de verzen die u onderzoekt.

Verder, wanneer de ⁴koning niet de mazelen zou hebben, zou mijnheer uw ⁵zoon zeker al bericht hebben ontvangen in verband met de dienst die ik jegens hem heb verricht.

1. Ontvangstnotitie van Huygens: <R̄ Parisiis, 1 Junii 1663. De Monsieur Chapelain.>

2. Ontvangstnotitie van Huygens: <Ontvangen te Parijs, 1 juni 1663. Van de heer [Jean] Chapelain.>

3. Huygens aan Corneille, 30 mei 1663 (**6093**).

4. Lodewijk XIV.

5. Christiaan Huygens.

[CONSTANTIJN HUYGENS] (LONDEN)

AAN ANNA BERGEROTTI (PARIJS)

14 JUNI 1663

6111

Samenvatting: Huygens vertelt Anna Bergerotti dat hij in Londen hoog opgeeft van haar deugden en verdiensten. Hij is nog maar net gearriveerd in Londen, zodat hij nog niet in de gelegenheid is geweest muziek te beluisteren. Hij heeft vernomen dat de Koninklijke kapel goed speelt.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, p. 1051: afschrift (autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. 45, p. 40: onvolledig (<Je suis ... on dit *Come, Signorita, come!*>).
— Worp 5, nr. 6111, pp. 567-568: onvolledig (<Je croy ... le reste de l'univers.>), rest samengevat.

Namen: Sebastien Chièze.

Plaatsen: Normandië; Parijs.

Glossarium: chapelle du roy (koninklijke kapel); musique (muziek).

Transcriptie

Copie.

A la Signorita Anna Bergerotti à Paris.

A Londres, 4/14 Juin 1663.

Ma chère Demoiselle,

Je croy que Monsieur Chièze aura pris la peine de vous annoncer qu'ayant esté faire un tour en Normandie, un soudain coup de vent m'a enlevé et transporté jusque dans cest autre monde, séparé de tout le reste de l'univers. Si vous estes curieux de sçavoir ce que j'y fay, je vous diray sans mentir, que je ne cesse d'y prescher vostre grand mérite, et que ceste histoire durera jusqu'à ce qu'un autre souffle plus serein me rameine à Paris, pour observer, s'il est possible, avec encor plus d'attention que je n'ay fait, si tout ce que je me suis trouvé obligé de dire de vous n'est très conforme à la vérité.

J'espère que ce sera dans peu, mais ce n'est pas sans craindre de la confusion en ce que je trouveray tous les derniers efforts de ma chétive éloquence beaucoup inférieurs à la dignité d'un si beau subject. Il ne restera que de vous en demander pardon, et j'ay desjà recour à ceste grace, de mesme qu'à celle que je vous demanderay tousjours, qui est de vouloir faire estat, que, comme peut-estre je suis un peu capable de comprendre ce que vous valez par dessus les plus éminentes de vostre sexe, il n'est personne du mien qui se die avec plus de vérité que moy etc.

Je suis si nouveau venu que je n'ay encor entendu aucune musique. On me dit que celle de la Chapelle du Roy est très bonne. Soyez seure que je vous en rendray bon compte, quoyque je ne m'en promette rien d'approchant à celle, où on dit: *Come, Signorita, come!*

Vertaling

Aan mejuffrouw Anna Bergerotti, te Parijs.

Londen, 14 juni 1663.

Dierbare juffrouw,

Ik geloof dat de heer [Sebastien] Chièze de moeite heeft genomen u aan te kondigen dat, terwijl ik op reis was door Normandië, een plotselinge windvlaag mij optilde en vervoerde naar deze andere wereld, gescheiden van de rest van het universum. Als u benieuwd bent naar wat ik daar doe, zal ik u zeggen zonder te liegen, dat ik

niet ophoud uw grote verdiensten aan te prijzen, en dat deze geschiedenis zal voortduren totdat een ander, kalmer zuchtje wind mij terugvoert naar Parijs, om te zien, als het mogelijk is, met nog meer toewijding dan voorheen, of alles waartoe ik mij verplicht voelde om van u te zeggen overeenkomstig de waarheid is.

Ik hoop dat dit spoedig zo zal zijn, maar ik vrees met grote vreeze dat ik, hoezeer ik ook mijn uiterste best zal doen, mijn zwakke welsprekendheid minderwaardig zal vinden ten opzichte van de waardigheid van een zo mooi onderwerp. Mij zal niets anders overblijven dan u ervoor vergiffenis te vragen, en ik heb al toegang tot deze genade, evenals tot die [genade] welke ik altijd van u zal vragen, namelijk of u er vanuit wilt gaan dat er, voor zover ik misschien enigszins in staat ben te begrijpen wat u boven de uitmuntendsten van uw kunne laat uitstijgen, niemand is dan ik, die met meer waarachtigheid zegt dat hij is, enz.

Ik ben pas zo kort geleden aangekomen, dat ik nog geen muziek heb gehoord. Men zegt dat die van de Koninklijke Kapel zeer goed is. Weest u er zeker van dat ik u er verslag van zal uitbrengen, hoewel ik er niets van verwacht wat in de buurt komt van die [muziek] waarvan men zegt: ‘Wat, mejuffrouw, wat!’

[CHRISTIAAN HUYGENS] (LONDEN)
AAN ZIJN BROER LODEWIJK HUYGENS [DEN HAAG]
29 JUNI 1663
6116A

Antwoord op een verloren gegane brief van Lodewijk Huygens.

Samenvatting: Christiaan schrijft vanuit Londen over diverse aangelegenheden. Hij memoreert een bezoek aan Joan Fanshawe (Mrs Warwick) die luit speelde en zong, en aan Brereton, die klavecimbel speelde.

Lodewijks antwoord is verloren gegaan.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (dubbelvel, 17x22cm, abc | d; autograaf).

Vroegere uitgave: OC 4, nr. 1126, pp. 364-365: volledig.

Namen: Adrien Auzout; William Brereton; Jean d'Espagnet; Constantijn Huygens jr.; Karel II; Daniel Moray; Melchisédec Thévenot; Joan Warwick; Willoughby, Frances (vrouw van Brereton); Francis Willoughby (heer van Parham).

Plaatsen: Den Haag; Gresham College; Zuilichem.

Glossarium: chanter (zingen); clavecin (klavecimbel); jouer (spelen); luth (luit); musique (muziek); toucher (spelen).

Transcriptie

Pour le frère Louis.

A Londres, ce 29 Juin 1663.

Je n'attendois autre nouvelle de vous que celle de la décision de nostre proces, et, n'en ayant pas aussi de fort importantes à vous mander, j'ay laissé passer quelques ordinaires sans vous escrire, et mesme à cet heure je n'ay guère à vous dire, mais je ne veux pas laisser de vous respondre, afin que je ne reste pas privé des nouvelles de La Haye, dont d'ailleurs que par vostre moyen je me voy très-mal fourni. Vous estes bien heureux d'avoir trouvé de quoy vous désenuier dans le voisinage de Zuylichem, où vous m'avouerez que sans cela l'on passe le temps aussi mal qu'en lieu du monde. Vostre bonheur est encore de ce que vous vous contentez de choses médiocres, car parmy tout cet *examen apum* je n'ay jamais rien vu d'agréable.

Je suis bien aise que Monsieur Thévenot est satisfait de ses figures. Le secret du poly nouveau m'a esté inconnu jusqu'à cet heure que je le voy dans vostre lettre, mais je pense que ce n'est que celuy que Monsieur Auzout a trouvé, et non pas celuy de Monsieur d'Espagnet, | b | que je croy estre encore meilleur par les effects que j'ay veu de l'un et de l'autre.

En ce qu'il vous escrit de la régale que le Roy veut faire, je croy que vous aurez leu père au lieu de frère. Le frère de Zeelhem vous pourra dire à peu près ce que c'est, car il en a eu nouvelles à ce qu'il me mande. Je croy qu'il en fera quelque chose, mais non pas tant que l'on dit.

Je passerois assez bien le temps icy si je sçavois un peu mieux m'escrimier de la langue du païs. Il y a comédie icy auprès où il y a grand concours, mais parce que je ne puis pas bien comprendre ces dialogues, qui sont pronocés si viste, je n'y vay que fort rarement. Nous avons dans le voisinage une dame qui joue du luth en perfection et chante assez bien, mais faute de luy pouvoir parler, je n'ay pas osé y retourner après la première fois.

Il n'y a que certaines personnes comme Monsieur Moray, | c | Monsieur Bruerton et quelques autres devant qui j'ose déployer ce que je sçay. J'ay trouvé ce dernier dans Gresham Colleg, dont il est membre, et le trouvoy devenu si gros et gras que j'eus toutes les peines à le connoistre. Il a espousé la fille de Milord Willouby, dont il a 3 enfans. J'ay esté veoir chez luy, où il me régala de sa musique, qui est la plus plaisante du monde, car sans avoir jamais appris à toucher le clavecin, il en joue avec une assurance merveilleuse et rien que des fantasies qui sont sans règle aucune.

Adieu. Mon père envoie pour avoir mes lettres.

Je repondray à Janus par le prochain ordinaire.

Vertaling

Aan broer Lodewijk.

Londen, 29 juni 1663.

Ik verwachtte geen ander nieuws van u dan dat over de beslissing van ons proces,¹ en omdat ik niet veel belangrijks heb om u mee te delen, heb ik enkele gewone postdiensten voorbij laten gaan zonder u te ²schrijven en zelfs nu heb ik u nauwelijks iets te melden, maar ik wil niet nalaten u te antwoorden, om niet van nieuws uit Den Haag verstoken te blijven, waarvan ik mij overigens dankzij u slecht voorzien zie. U zult blij zijn iets te hebben gevonden om u mee te vermaken in de buurt van Zuilichem, waar men, zo zult u mij toegeven, zonder zoiets de tijd even slecht doorbrengt als waar dan ook in de wereld. Het is nog uw geluk dat u zich tevreden stelt met middelmatige zaken, want in dit hele ³bijonderzoek heb ik nooit iets aardigs gezien.

Het verheugt mij dat de heer [Melchisédec] Thevenot tevreden is met zijn afbeeldingen.³ Het geheim van de nieuwe glans is mij onbekend gebleven tot dit moment nu ik het in uw brief lees, maar ik denk dat het geen ander is dan dat wat de heer [Adrien] Auzout heeft gevonden, en niet dat van de heer [Jean] d'Espaignet, dat geloof ik nog beter is, op grond van de effecten die ik van beide heb gezien.

Wat betreft hetgeen ⁴hij u schrijft over het geschenk dat de ⁵koning wil geven denk ik dat u 'vader' heeft gelezen in plaats van 'broer.' ⁶Broer van Zeelhem zal u ongeveer kunnen zeggen wat het is, want hij weet er meer van, als ik zie wat hij mij ⁷schrijft. Ik geloof dat er wel wat zal zijn, maar niet zoveel als men zegt.

Ik zou de tijd hier redelijk goed kunnen besteden wanneer ik mij beter van de taal van dit land zou kunnen bedienen. Er is hier vlakbij een theater met heel wat toeloop, maar omdat ik de dialogen die zo snel worden gesproken niet goed kan volgen, ga ik er maar zelden heen. In de buurt woont ook een ⁸dame die volmaakt luit ⁹speelt en ook tamelijk goed zingt, maar omdat ik niet met haar kan converseren heb ik er na de eerste keer niet meer heen durven gaan.

Er zijn hier slechts enkele personen, zoals de heer [Daniel] Moray, de heer [William] Brereton en enkele anderen, in wier tegenwoordigheid ik durf te ontvouwen wat ik weet. Ik trof deze laatste in Gresham College, waar hij lid van is, en ik vond hem zo dik en vet geworden dat ik alle moeite had om hem te herkennen. Hij is met de ¹⁰dochter van Lord ¹¹Willoughby getrouwd, die hem drie kinderen heeft geschonken. Ik heb hem thuis opgezocht, waar hij mij op zijn muziek ¹²vergastte, die de aardigste ter wereld is, want zonder ooit klavecimbel te hebben leren spelen speelt hij erop met een wonderbaarlijke beheersing en niets dan fantasieën die zonder enige regel zijn. Vaarwel. Vader zendt iemand om mijn brieven mee te nemen.

1. Er werd over Zuilichem geprocedeerd.

2. Christiaans vorige brief aan zijn broer Lodewijk was van 25 mei 1663 (OC 4, nr. 1116, pp. 345-347).

3. Chinese tekeningen door Thévenot bij Christiaan besteld, die ze door Lodewijk uit Den Haag naar Parijs liet sturen. Zie Christiaan Huygens aan zijn broer Lodewijk, 20 april 1663 (OC 4, nr. 1109, pp. 334-336), Christiaan Huygens aan zijn broer Constantijn jr., 15 juni 1663 (OC 4, nr. 1121, pp. 356-357).

4. Thévenot.

5. Karel II.

6. Constantijn Huygens jr., heer van Zeelhem.

7. Constantijn Huygens jr. aan zijn broer Christiaan, 22 juni 1663 (OC 4, nr. 1123, p. 360).

8. Joan Fanshawe, echtgenote van Philip Warwick.

9. Christiaan vermeldt dit voorval tevens in zijn *Reys-verhael*, waar wordt vermeld dat ook de luitist Dufaut aanwezig was en wat speelde.

10. Frances Willoughby.

11. Francis Willoughby.

12. Dit bezoek wordt door Christiaan in zijn *Reys-verhael* niet vermeld.

Ik zal aan Janus [van Vliet] ¹³terugschrijven met de eerstvolgende postdienst.

13. Van Vliet aan Christiaan Huygens, 6 juni 1663 (OC 4, nr. 1120, pp. 352-355)

[SEBASTIEN CHIÈZE] (PARIJS)
AAN [LODEWIJK HUYGENS (DEN HAAG)]
12 JULI 1663
6122A

Samenvatting: Chièze schrijft over van alles, onder meer dat een ‘vederbos’ met zijn muzikanten ’s nachts herrie maakt bij zijn onderbuurvrouw.

Datering: De dag van de maand is niet ingevuld.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 11x17cm, abcd | -; autograaf).

Namen: Constantia Doublet; Geertruid Doublet; Philips Doublet jr. (heer van Sint-Annaland en Moggershil); Louis Duplessis (heer van Ouchant); Christiaan Huygens; Susanna Huygens; Dirck van Leiden van Leeuwen; François de La Rochefoucauld; Palerne; Pierre Petit; Eugenio Raimondi; Tessier, Melchisédec Thévenot.

Plaatsen: Issy; Rouen.

Titels: *Delle caccie libri quattro* (Raimondi 1626); *Responsa ad objecta Joh. de Bruyn et Petri Petiti* (Vossius 1663); *Mémoires sur les brigues à la mort de Louis XIII* (Rochefoucauld, 1662).

Glossarium: violon (violist).

Transcriptie

A Paris, le [12] Juillet 1663.

Salvum te advenisse gaudeo, mais il me semble que vous estez revenu en mauvaise humeur, et je vous trouve heureux de n’avoir pas continué dans la pensée de m’envoyer une épistre chagrine, car vous auriez eu pour responce le plus beau silence du monde, et peut-estre pis. Vous ne faites pas encore assez de reflexion au grade de la personne à qui vous écrivez *quam familiariter*. On en use un peu mieux en cette cour, et telle personne devant qui vous et moy n’avons osé nous mettre l’hyver pascé, qu’en siège pliant, me donne maintenant le fauteil et prend le placer pour elle avec toute la contenance respectueuse, deue à un ministre public. Et tout cella dans la sale d’audiance paternelle, en présence de quelques dames d’importance, qui n’ont nullement pris la choce en jeu, jugeant bien à mon sérieux redressement, que je méritois pareils honneurs. | b | Comme toutes ces choses passaient vostre connoissance, je vous pardonne les inadvertances passées.

Mais je ne les pardonneray jamais à Madame de Mogersiil. Quoy, deux fois de suite des filles, après l’avoir avertie de toutes les observations réquisés à la production des garçons! Et vous voulez pour comble de chagrin que j’en dresse l’horoscope. J’ay plus de discrétion que cella, car dans le despit où j’en suis, les astres m’en diroient d’estranges choses. Aussy bien qu’est ce que vous vouliez faire de toutes ces filles enfermées au voisinage de *la partera*, je meurs si elles n’ont par prestiges et négromancie changé l’enfant à son avènement, en hayne de ce qu’on leur exposoit les inconveniens du mariage, après leur en avoir caché avec tant de soin les douceurs.

Je say bien qu’au dernier cas l’imagination supplée, aux sottes précautions humaines, mais tousjours elles font bien de se vanger de | c | ce qu’on leur veut passer la plume par le becq. Je ne les plains pourtant pas trop, si vous estiez *virginum abditarum custos*, et le pauvre Monsieur de Saint-Anneland se peut consoler, si, comme vous me ditez, *la creaturina* ressemble à quelcune de ses tantes, car je n’en vois que d’illustres parmy celles que je connois. J’aymerois pourtant mieux qu’elle ressemblat à ses oncles, quoyqu’il y ayt beaucoup à dire à quelcun de ceux de ma connoissance, comme, par exemple, *muy lubricos pensamientos en Vuestra Merced, si pergit dicere quæ volt, quæ non volt audiet*, et je parleray si clairement, que les autres l’entendront aussy.

Souvenez-vous que mon palais est maintenant le domicile de la retraite et de la chasteté? Madame Tessier est précarié [précand ?] dans sa résidence sousterraine, où j’apprens que furtivement elle admet certain plumet, qui fait la nuit autant de bruit sous noz fenestres avec ses violons, que les chiens de la *donzelle* en font durant le jour, dans leur | d | closture cuisinale. Mais pour estre amy de nature, je ne le suis pas moins du bon exemple,

et depuis mon ministère, je ne suis plus servy que par des garçons, mesme sur le chef du blanchissage, en despit d'une certaine *lavandara, con quien disparatava il Christiano*.

Les pendules ont fait un meilleur voyage que les livres. Celluy de Monsieur Petit a esté détenu à Rouen, en compagnie d'un Rochefoucaut. Ainsy je vous conseille d'envoyer un Raimond par une plus seure voye, aussy bien que voz comptes par le premier courier, affin que j'y satisface.

Monsieur Thévenot est à Issy. J'envoye par la Tessier vostre lettre à sa maison, où faute de respondant, elle a esté jettée par le trou de la serrure, en présence de quelques voisins.

Mes salutz à *Don, tal de los Leones*; je prens le soin que je dois de la monstre qu'il désire d'avoir, et je vous laisse celluy de Monsieur de Palerne, que l'absence de Monsieur du Plessis, à qui je l'avois récommandé, vous doit faire redoubler.

¹*Aut dicat quid vult* Vostre Seigneurie, *aut molesta ne sit*, vous me parle de l'ambassadrice en termes si succinctz, que je ne scaurois luy faire voir voz lettres, outre que je ne suis pas propre aux perfidies, mon cher *ruris amator*.

Vertaling

Parijs, [6] juli 1663.

↳Het verheugt mij dat u veilig bent aangekomen,↳ maar het lijkt me dat u slecht gehumeurd bent teruggekeerd, en ik ben u dankbaar dat u die stemming niet hebt voortgezet door mij een chagrijnige brief te schrijven, want als antwoord zou u het fraaiste stilzwijgen ter wereld hebben ontvangen, en wellicht nog iets ergers. U denkt er nog niet genoeg over na wie het is aan wie u ↳zo vertrouwelij↳ schrijft. Men doet dat aan dit hof beter, en deze en gene aan wie u en ik ons nauwelijks durfden te vertonen afgelopen winter, hetzij dan op een vouwstoel gezeten, biedt mij nu een leunstoel aan, en zet deze voor zich neer vol eerbied, zoals men een openbaar ambtenaar is verschuldigd. En dat alles in de vaderlijke audiëntiezaal, in aanwezigheid van enkele voorname dames, die geen ogenblik de zaak als een spelletje hebben beschouwd, in de aanschouwing van mijn verheffing, van oordeel dat ik dergelijke eerbewijzen verdien. Aangezien al deze zaken aan u voorbij zijn gegaan, vergeef ik u de eerdere onachtzaamheid.

Maar ik zal ²mevrouw Moggershil de onachtzaamheden nimmer vergeven. Wat krijgen we nu? Twee maal achter elkaar een dochter, nadat ik haar in kennis heb gesteld van al de overwegingen die zijn vereist om jongens ter wereld te brengen. En u vraagt tot overmaat van ramp dan nog of ik haar horoscoop wil trekken. Ik ben daar terughoudend in, want in mijn huidige gekrenkte toestand zouden de sterren me wel eens merkwaardige mededelingen kunnen doen. Wat u ook wilt doen met al die meisjes, opgesloten in de buurt van ↳de vroedvrouw,↳ ik mag doodvallen als ze niet door tovenarij en zwarte kunst het kind hebben veranderd voor zijn komst op deze wereld, uit afkeer van de ongemakken van het huwelijk die men uiteen had gezet, nadat men hen zo zorgvuldig de voordelen ervan had verzwegen.

Ik weet wel dat in het laatste geval de verbeelding opweegt tegen de dwaze menselijke voorzorgen, maar ze doen er in ieder geval goed aan zich te wreken voor het feit dat men hun iets door de neus wil boren. Ik beklag hen echter niet te zeer, als u ↳de wachter van verborgen maagden↳ bent geweest, en de arme ³heer van Sint-Annaland kan zich troosten, wanneer ↳het schepsel,↳ zoals u zegt, op een van haar tantes lijkt, want ik ontwaar slechts luisterrijken onder diegenen ervan die ik ken. Ik zou overigens liever hebben gehad dat ze op een van de ooms had geleken, hoewel er veel te zeggen zou zijn wat betreft een ervan die ik ken, aangezien ↳hij↳ bijvoorbeeld ↳zeer wellustige gedachten in u hoort, als hij doorgaat te zeggen wat hij wil en wat hij niet wil,↳ en ik zal daarover zo duidelijk spreken dat de anderen het eveneens zullen begrijpen.

Weet u wel dat mijn paleis momenteel een tehuis is vol afzondering en kuisheid? Mevrouw Tessier heeft zich teruggetrokken in haar souterrain-woning, waar zij, naar ik heb gehoord, heimelijk een zekere vederbos

1. Bovenaan, ondersteboven | b,c |.

2. Susanna Huygens, echtgenote van Philips Doublet.

3. Philips Doublet jr.

toelaat, die 's nachts onder onze ramen evenveel herrie maakt met zijn muzikanten als overdag de honden van de dame, wanneer zij in de keuken zijn opgesloten. Maar als vanzelfsprekende vriend geef ik hem niet minder het goede voorbeeld, en sinds mijn dienstbetrekking word ik nog slechts door jongens bediend, zelfs als het om de was gaat, een zeker 'wasmeisje' ten spijt, 'waarmee Christiaan [Huygens] zich uit de voeten maakte.'

De klokken hebben hun reis beter doorstaan dan de boeken. ⁴Dat over de heer [Pierre] Petit is in Rouen achtergehouden, in gezelschap van een ⁵Rochefoucauld. Hierom raad ik u aan een ⁶Raimond over een veiliger route te sturen, evenals uw rekeningen bij de eerstvolgende zending, zodat ik die kan voldoen.

De heer [Melchisédec] Thévenot is in Issy. Ik zal via mevrouw Tessier uw brief naar zijn huis sturen, waar deze bij afwezigheid van iemand om hem aan te nemen door het sleutelgat naar binnen is geworpen, in de aanwezigheid van enkele burens.

Groet 'de heer, jawel, [Dirck van Leiden] van Leeuwen' van mij. Ik neem de zorg op mij die ik verschuldigd ben voor het horloge dat hij wil hebben, en laat dat voor de heer de Palerne aan u over, welke zorg voor u door de afwezigheid van de heer [Louis] du Plessis, aan wie ik die aanvankelijk had toevertrouwd wordt verdubbeld.

'Óf u zegt wat u wilt,' mijnheer, 'óf laat er geen probleem zijn;' u spreekt mij in zulke bondige termen over de ambassadrice, dat ik haar uw brieven werkelijk niet kan laten zien, afgezien van het feit dat ik mij niet leen voor trouweloosheid, mijn dierbare 'minnaar van het land.'

4. Isaac Vossius, *Responsa ad objecta Joh. de Bruyn et Petri Petiti* (Den Haag 1663).

5. *** de la Rochefoucauld, *Mémoires sur les brigues à la mort de Louis XIII* (Keulen [=Den Haag]: P. van Dijck, 1662).

6. Eugenio Raimondi, *Delle caccie libri quattro* (Napels: Lazaro Scoriggio, 1626).

[CHRISTIAAN HUYGENS] (LONDEN)
AAN ZIJN BROER LODEWIJK [DEN HAAG]
13 JULI 1663
6123A

Antwoord op een verloren gegane brief van Lodewijk Huygens.

Samenvatting: Christiaan beschrijft zijn belevenissen in Londen. Hij heeft de vorige dag met zijn vader een hofbal bijgewoond.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (dubbelvel, 17x22cm, abc | d; autograaf).
— Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 36I, fol. 193v: afschrift (Constantijn (V) Huygens).

Vroegere uitgave: OC 4, nr. 1132, pp. 373-375: volledig.

Namen: Aernoudina Beaumont; Edward Bret [?]; Bruynestein; William III Cavendish (graaf van Devonshire); Sébastien Chièze; David (knecht); Constantia Doublet; Susanna Huygens; Christiana Bruce Kingloss; Dirck van Leiden van Leeuwen; Leonora van der Meyden; George Monk (hertog van Albemarle); Edward Montague (graaf van Manchester).

Plaatsen: Rohampton.

Glossarium: danser (dansen)

Transcriptie

Au frère Louis.

À Londres, ce 13 Juillet 1663.

Justement quand je vous ay demandé de nouvelles de *la Hermana* vous avez esté après à m'en donner.

Je suis bien-aise qu'elles sont si bonnes, et ne me rejouis pas moins de la sçavoir eschappée du danger où les commères ont jugé qu'elle estoit, que de la production de sa nouvelle créature. Je ne doute pas qu'elle mesme et plusieurs autres n'aient souhaité que ce fut un dauphin au lieu d'une infante, mais pour nous autres oncles, je n'y compte point de perte, et je croy que les nièpces valent bien les neveux. Au reste je voy par ce que vous me racontez des deux fugutivies Beaumont et van der Meyden et des desseins du jeune Greffier, que l'amour regne chez nous plus que jamais, et encore aviez-vous oublié l'histoire du vaillant Breton, dont le Seigneur *Sebastiano* m'a fait part.

Je n'ay rien à vous dire touchant vostre nid de laine, sinon que je ne l'ay veu depuis que vous me le monstrastes. Si vous m'en pouviez faire tenir un icy, je le ferois bien valoir parmy nos Messieurs de la Societé Royale, et le ferois éterniser dans leur régistres. La dernière fois | b | l'on y apporta parmy d'autres raretez la figure d'un hareng, taillée de papier, de la longueur de 16 pouces, et les mesures de la longueur grosseur etc. d'un enfant de 18 mois, qu'on assura péser 160 lb. Si j'eusse eu celles de nostre nièpce, peut-estre que pour son age on les auroit trouvé aussi extraordinaires.

Si vous faites des bons repas chez le Seigneur van Leeuwen, je puis vous dire que nous n'en faisons pas des moindres chez nos bons amis les Milords d'Albemarle, de Manchester, de Devonshire et autres, et surtout nous fumes splendidement traités chez la vieille *Lady of Devonshire* à sa maison de Rohampton, qui est à 3 lieues d'icy. En somme, c'est icy le vray païs de bonne chère, et ce sera beaucoup si j'en escappe sans quelque surfet. Hier au soir l'on dansa à la cour, ce que je fus veoir avec le *Signor Padre*, et fumes honorablement placez par Monsieur Bret.

Ce matin David s'est venu plaindre à moy qu'il | c | a des esprits dans la chambre où il couche, et que cette dernière nuict et par plusieurs autres ils sont venu l'inquiéter. J'eus grand peine à m'empescher de rire, parce que Bruynestein, qui avec les autres valets a conspiré contre luy, m'avoit désià dit ce que c'estoit. La chambre est au-dessus de la miene, où les deux garçons de mon père couchent dans un lict, et celui qui est escheu à David dans ce mesme lieu a des roulaux dessous. À ce lict ils attachent une chorde et la font passer jusques

dans la chambre de Bruynestein, qui est plus basse, et quand ma grosse beste est endormie, cet autre tire sa corde et faict rouler le licet tout le long de la chambre jusques contre la porte avec grand bruict, ce qui ne manque pas de l'éveiller, et du commencement il eut si grande peur qu'il quitta le licet et s'en alla dormir ailleurs, mais peu à peu il commence à s'y accoustumer et se rendort fort bien, quoyque très-persuadé que le diable s'en mesle.

Vertaling

Aan broer Lodewijk.

Londen, 13 juli 1663.

Terwijl ik u naar nieuws vroeg over ^Lonze zuster^L was u al bezig mij dat te verschaffen. Ik ben erg blij dat de berichten zo goed zijn en ik verheug mij niet minder erover haar ontsnapt te weten aan het gevaar dat haar volgens de klets-kousen bedreigde dan over de voortbrenging van haar nieuwe schepseltje. Ik twijfel er niet aan dat zijzelf en sommige anderen liever een stamhouder hadden gewenst in plaats van een dochter, maar wat ons, ooms, betreft, ik beschouw het niet als een nadeel en ik vind dat nichtjes minstens even waardevol zijn als neefjes. Overigens merk ik door wat u mij vertelt over de twee vluchtelingen Beaumont en Van der Meijden en over de plannen van de jonge griffier dat de liefde sterker dan ooit bij ons regeert, en dan hebt u de geschiedenis van de brave Breton nog vergeten, waarvan de heer Sébastien Chièze mij op de hoogte heeft gesteld.

Ik heb u niets te zeggen betreffende uw wolnest [?] behalve dat ik dat niet meer heb gezien sinds u mij dat hebt getoond. Als u mij er hier een zou kunnen doen toekomen zou ik de aandacht van de heren van de Royal Society erop kunnen vestigen en het laten vereeuwigen in hun annalen. De laatste keer heeft men er, te midden van andere zeldzaamheden, de afbeelding van een haring, uit papier geknipt en met een lengte van 16 duimen, aangebracht, en de lengte- en diktematen van een kind van 18 maanden waarvan men beweerde dat het 160 pond woog. Als ik de maten van ons nichtje zou hebben, zou men die in verhouding tot haar leeftijd misschien even buitengewoon vinden.

Als u van goede maaltijden geniet bij mijnheer van Leeuwen, kan ik u zeggen dat wij dat hier niet minder doen bij onze goede vrienden de heren van Albemarle, van Manchester, van Devonshire en anderen, en vooral zijn wij op schitterende wijze ontvangen bij de oude Lady Devonshire in haar huis te Rohampton, dat hier 3 mijl vandaan ligt. Kortom, het is hier waarlijk het land van melk en honing en ik zal er wel niet zonder enige gewichtstoename van afkomen. Gisteravond werd er gedanst aan het hof, hetgeen ik met vader heb bekeken. Wij hadden ereplaatsen dankzij de heer Bret.

Vanmorgen is David bij mij komen klagen dat er geesten zijn in de kamer waar hij slaapt, en dat zij hem in de voorbije nacht en in verschillende andere zijn komen verontrusten. Ik had grote moeite mijn lachen in te houden, omdat Bruynestein die met de andere bedienden tegen hem heeft samengespannen mij reeds had verteld wat er was gebeurd. Die kamer is boven de mijne waar de twee bedienden van vader in één bed slapen en het bed dat David op dezelfde plaats is toegewezen staat op rolletjes. Zij hebben aan dat bed een touw vastgeknoopt en dat touw doorgetrokken naar de kamer van Bruynestein die lager gelegen is, en toen mijn domoor was ingeslapen heeft Bruynestein aan het touw getrokken en het bed met veel lawaai door de kamer getrokken tot tegen de deur, waardoor hij ontwaakte en meteen zo bang was dat hij het bed verliet en elders ging slapen, maar geleidelijk begint hij eraan te wennen en slaapt hij weer heel goed in, hoewel hij ervan overtuigd is dat de duivel in het spel is.

[SEBASTIEN CHIÈZE] (PARIJS)
AAN [LODEWIJK HUYGENS (DEN HAAG)]
20 JULI 1663
6132A

Samenvatting: Vanwege de ongelukkige toestand van zijn familie wil Chièze geen liederen sturen. Alleen klaagzangen passen hem zelf nog.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 11x17cm, abcd | -; autograaf).

Namen: Buzenval; Jérôme Chièze; Demeas; Philip Doublet [?]; Van Leeuwen; Lodewijk XIV; Palerne; Blaise Pascal; Melchisédec Thévenot; Trivelin; Valavoire; Marguérite de Vassous; Willem III.

Plaatsen: Orange.

Titels: *Recueil de diverses pièces* (1663); *Relation de divers voyages curieux* (Thévenot 1663).

Glossarium: air (lied); chant (lied).

Transcriptie

À Paris, le 20 Juillet 1663.

Si fractus illabatur orbis, je crois qu'il m'accableroit la plume à la main, et qu'on me verroit sortir de ses ruines, écrivant comme Trivelin fait tout le long du théâtre, après avoir continué sa ligne sur son papier et sur sa table. '*Quorsum hæc tam putida tendant*' direz-vous! C'est que je ne saurois m'empescher de vous écrire, quoyqu'accablé de calamitez domestiques. On détient mon père prisonnier au Chasteau d'Orange, où trente mousquetaires prirent nuitamment la peine de le conduire pour mortifier certain zèle bruyant; que ce bon Demeas tesmoignait un peu trop chaleureusement pour la vertu et le service de son Prince, et malgré la représentation de cette tragique scène et l'expression d'un pitoyable placet que je viens de dresser à Sa Majesté, je ne saurois m'empescher de vous écrire au stile ordinaire. C'est le mauvais exemple qui fait cella, et ma | b | mère, que je ne croyois nullement esprit fort, et *quæ viro morigera fuerat in rebus omnibus*, me raconte cette histoire du plus beau sang froid du monde, et me conseille de n'en perdre pas un moment de gayeté. J'y consens pour vous dire *core dell'anima mia*, que bien qu'en pareilz malheurs une gracieuse contenance ne messie pas, il est pourtant à propos de se tenir dans les termes, et je crois que ce seroit les surpasser que de vous envoyer des airs. Cependant que je ne dois avoir que des chantz lugubres en bouche, ainsy voz naphées et hamadryades s'en passeront jusques'à l'ordinaire prochain.

Que ma famille mort ou vive, je leur en enverray des plus nouveaux. A propos de mort de *Don Phelipe*, est-il de ce nombre, et faut-il que pour une seconde fille, Sa Seigneurie ayt perdu la parole. Qu'il la reprenne en vertu de la mienne. | c |

Vous ne me parlez pas de Monsieur de Palerne dans vostre lettre du 12, et cependant il m'escrit du 4 qu'il vous a esté chercher. J'attens d'apprendre par le prochain ordinaire vostre entreveuë, et, selon le traitement que vous luy aurez fait, vous me pourrez envoyer un de voz amis en lettre de change. *Don Alonzo, o Don Fulano de los Leones* aura bientost un *famoso relax*, *besando mil vezer a Sa Magestad las manos*.

Le charitable *Neighbour of the Charity* se plaint de vostre oubly, y *su embaxador* de Vostre Altesse ne trouve pas dans voz lettres de quoy *farne copia*. Je suis résolu de parler pour moy, puisque vous avez pris le party de vous contenter de voz nimphes Voorburghésines; y *cada uno, que dara con su páxaro in mano, o alomenos VE con sus paxarillas, y su embaxadar galan, con la palomina*. | d | Je ne l'ay pas veue de cette semaine, depuis l'honneur du fauteil, et de l'estrade.

Il est bon que Monsieur Pascal travaille pour vous, mais il ne sera pas mauvais qu'il voye cependant le mémoire cy-joint, et remédie aux scandales pendulains, dont j'essuye icy les reproches par Mesdames de Valavoire et Buzenval [?]. Celle de la première a pendant sa huitaine des arrestz intempestifs dans son mouvement, et l'autre pendant ces trente heures pasce pardessus quelques-unes sans les nommer, et comme si j'estois responsable de leurs déportement. Je ne parois pas plustost dans la famille, que tant les femmes que les maris me viennent annoncer leurs grièfz au haut de la montée.

7£ 10: en blanc les *Rélations* de Monsieur Tevenot. Je ne say ce que c'est, que vostre recueil des *Pièces servant à l'histoire*. Ne faisons-nous jamais de compte ensemble? *Numquam ne reponam*.

Vertaling

Parijs, 20 juli 1663.

Als de aarde ineen zou storten,¹ dan denk ik dat die mij zou bedelven, terwijl ik de pen in de hand zou houden, en dat men mij de ruïnes zou zien verlaten, schrijvend zoals [***] Trivelin dat de hele tijd over het theater doet, nadat hij zijn zin op het papier en de tafel heeft voortgezet. Waartoe dient al dit vervelende gedoe?² zult u zeggen. Dat is omdat ik niet kan nalaten u te schrijven hoezeer ik ook overstelpt wordt door huiselijke rampen. Men houdt mijn vader gevangen in het kasteel van Orange, waar dertig musketiers 's nachts de moeite hadden genomen hem daarheen te voeren om een zekere luidruchtige ijver aan banden te leggen; namelijk dat deze goede Demeas iets te hartstochtelijk voor deugdzaamheid en gehoorzaamheid aan zijn prins had gepleit, en de weergave van deze tragische scene en de uiting in een meelijwekkend smeekschrift aan Zijne Majesteit ten spijt, ik kan niet nalaten u in de gewone stijl te schrijven. Het komt door het slechte voorbeeld en mijn moeder, die ik nimmer verdacht heb van een al te onafhankelijke geest, en die de man in alles gehoorzaam was,³ vertelt mij deze geschiedenis zo koelbloedig als maar mogelijk is, en drukt mij op het hart dat ik hier geen moment mijn vrolijkheid om moet verliezen. Ik stem ermee in om u uit de grond van mijn hart⁴ mede te delen dat het, hoewel bij vergelijkbare ongelukken een gracieuze voorkomen niet schaadt, mij vooral raadzaam voorkomt zich aan de grenzen te houden, en ik meen dat ik die zou overschrijden door u liederen te zenden. Terwijl ik slechts klaagzangen in de mond mag hebben, zo zullen eveneens uw bos- en boomnymphes het zonder moeten stellen tot aan de volgende post.

Of mijn familie nu leeft of niet, ik zal hun steeds de laatste nieuwtjes doorgeven. Wat de dood aangaat van de heer Philip⁵ s [Doublet]: dat is één van die nieuwtjes, en hij moet voor een tweede dochter zijn spraak hebben verloren. Dat hij die hervinde via de mijne.

U zwijgt in uw brief van de 12de [juli] over de heer Palerne, en dat terwijl hij mij de 4de [juli] heeft geschreven dat hij u heeft opgezocht. Ik verwacht bij de volgende post te vernemen van uw gesprek, en, u kunt al naar gelang de behandeling die u hem heeft gegeven, mij een van uw vrienden sturen als wisselbrief. De heer Alfons of je-weet-wel Van der Leeuwen zal spoedig een beroemde klok hebben door Zijne Majesteit duizend maal de hand te kussen.⁶

De vriendelijke buurman van de liefdadigheid⁷ beklagt zich over uw stilzwijgen, Uwe Hoogheids ambassadeur⁸ treft in uw brieven niets aan waarvan hij een kopie kan maken.⁹ Ik ben vastbesloten voor mijzelf te praten, aangezien u zich op het standpunt stelt dat u zich tevreden wenst te stellen met Voorburgse nymphes, en iedereen die slaat met zijn lokvogel in de hand, of tenminste u met lokvogeltjes, en uw galante ambassadeur, met het duifje.¹⁰ Ik heb hem deze week niet gezien, sinds de eer van het academieliidmaatschap en het podium.

Het is goed dat de heer [Blaise] Pascal voor u werkt, maar het lijkt me geen slecht idee wanneer hij ondertussen kennis neemt van bijgevoegde memorie, en dat hij een remedie vindt voor de schandalen met de pendules, waarover ik hier de verwijten te verduren heb van de dames [***] de Valavoire en [***] Buzenval. Die van de eerste stopte gedurende de afgelopen week op ontijdige momenten met zijn beweging, en de andere heeft tijdens de afgelopen dertig uur er verschillende gepasseerd zonder te slaan. Alsof ik verantwoordelijk zou zijn voor hun afwijkingen! Ik verschijn niet eerder in de familie dan nadat zowel de vrouwen als de echtgenoten mij hun klachten zijn komen meedelen na naar boven te zijn geklommen .

1. Jérôme Chièze.

2. Willem III.

3. Lodewijk XIV.

4. Marguérite de Vassous.

5. Waarschijnlijk een jonggestorven kind van Philips Doublet en Susanna Huygens.

7 Pond, 10 [stuivers] [└]ongebonden[┘] voor de ⁶*Rélations* van de heer [Melchisédec] Thévenot. Ik weet niet wat dat anders is dan uw ⁷*Pièces servant à l'histoire*. Zullen wij ooit een gezamenlijke rekening voeren? [└]Ik zal altijd antwoorden.[┘]

6. Melchisédec Thévenot, *Relations de divers voyages curieux. Première partie* (Parijs: Jacques Langlais, 1663).

7. *Recueil de diverses pièces, servant à l'histoire de Henry III* (Keulen: Pierre Manteau [= Amsterdam: Elzevier], 1663).

[SEBASTIEN CHIÈZE] (PARIJS)
AAN [LODEWIJK HUYGENS (DEN HAAG)]
5 AUGUSTUS 1663
6140A

Samenvatting: Chièze stuurt nog steeds geen liederen.

Bijlage: machtiging voor Lodewijk Huygens.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 11x17cm, abcd | -; autograaf).

Namen: Christoph Gaspar baron Blumenthal; Ismaël Boulliau; John Digby; Philips Doublet (heer van Sint-Annaland en Moggershil); Christiaan Huygens; Micomirona; George Monk; Henri Louis Habert de Monmor; Panurge.

Plaatsen: Amsterdam; Engeland; Frankrijk; Holland; Londen.

Glossarium: air (lied); *cantadora* (zangeres); *musica* (muziek).

Transcriptie

A Paris, le 5e Aoust 1663.

Adesso si che Vostra Signoria comincia a far l'innamorato, ed io, l'ambasciatore da dovero, j'ay fait voir vostre feuillet vollant à la Princesa Micomirona, qui l'en a escouté la lecture en patience, jusques'à vostre 'hélas,' auquel elle a respondu par un souspir de bon augure, soustenu en suite par la plus scandaleuse risée qu'on se soit jamais avisé de faire au nez d'un ambassadeur. Mais ayant gardé mon sérieux pendant toute la lecture, le remords qu'elle eut de me voir plus touché de vostre mal que celle qui le causoit, luy fit reprendre une triste contenance, dont il me fut impossible de la tirer pendant le reste de la conversation, et, malgré mon habileté en pareilles matières, je sortis de chez elle avec le doute qui me tient encore. Lequel | b | est le plus sincère, de la risée ou du souspir? Je le suspens jusques'à la première occasion de l'entretenir de voz feux. Car j'ayme aussy peu que Panurge à demeurer en perplexité, et c'est par cette mesme raison, que je me suis mis en repos touchant la prison de mon père, dans l'assurance qu'on m'a donnée de son futur eslargissement.

Voicy une meilleure nouvelle que tout cella. C'est que j'ay avoué voz comptes, estant bien-aisé de ne vous devoir que 16 de Hollande, moy, qui croiois que ma debte iroit jusques'à 116 de France.

Pour certaines 96 £ qu'un peu trop confidemment j'avois promis à *Don Cristiano*, que son frère, mon agent, payeroit à certain horlogeur qui a fait la pendule de Monsieur Bouillau, or estant que ma provision | c | vous a manqué pour cet effect, j'en vous envoye le billet cy-joint, pour retirer à Amsterdam cette partie de trentedeux Risdalles, que vous fairez, s'il vous plaît, compter audit horlogeur. Et pour ce qui est de voz seize livres 16 solz Hollandois, qui en font 27 £ de France, il vous plaira m'indiquer quelque payement ou m'ordonner quelque commission à faire pour vous.

J'exorte à pareille chose Monsieur de Saint-Aneland, pour les deniers à luy appartenans, que j'ay entre mes mains. Autrement je les garderay pour me compenser du silence qui'un peu trop cruellement il observe, tant en mon endroit qu'envers Monsieur le Baron de Blomendal. Je crois que *Voz Seigneuries invices scribunt*, et je n'ayme nullement ces alternatives parmy des gens dont | d | deux ou trois lettres par semaine font maintenant toute la fatigue, *at mi sum paulò infirmior*, et outre l'*aggiunta* d'Angleterre, j'en ay quinze de bon compte pour le reste de ma journée.

Que Diable font noz gens à Londres? *Señor Cristiano*, pour s'excuser de la brièveté d'un billet qui ne servoit que d'envelope à une lettre Monmorienne, me dit qu'ils avoyent pascé la journée à voir examiner et condamner 8 ou 10 personnes *alle furche*, et ils semblent maintenant avoir pris le prix fait de Monsieur le Chancelier, ou du Milord Digbi.

Au reste: n'est-il pas vray que je vous avois promis des airs? Et il est encore plus vray que vous n'en aurez point de cet ordinaire, ni peut-estre de l'autre, *si hallenado el demonio la musica, y las cantadoras, les jaiioletes*.

Monsieur de Saint-Aneland est prié de solliciter le carrosse de Monsieur de Blomendal.

Vertaling

Parijs, 5 augustus 1663.

↳Nu u verliefd begint te worden, en ik, de ambassadeur uit plicht, ook,↳ uw losse blaadje heb laten zien aan de prinses Micomirona, die het voorlezen ervan geduldig aanhoorde, tot aan uw ‘Helaas’, waarop zij reageerde met een veelzeggende zucht, welke vervolgens werd gesteund door het meest scandaleuze lachje dat iemand ooit heeft durven richten in het gelaat van een ambassadeur. Maar aangezien ik gedurende het voorlezen de hele tijd mijn ernstig voorkomen had bewaard, liet de wroeging om het feit dat ik meer ontdaan was door uw ongeluk dan door dat van degene die het teweeg had gebracht haar een trieste uitdrukking op het gezicht aannemen, welke ik er tijdens de rest van het gesprek niet meer af kon krijgen, en, mijn bedrevenheid in gelijksoortige situaties ten spijt, verliet ik haar met een twijfel die nog steeds aan me knaagt. Welke is nu de meest oprechte, het lachje of de zucht? Ik moet wachten tot de eerste gelegenheid die zich voordoet om me met haar over uw vuur te onderhouden. Want evenmin als Panurge houd ik ervan perplex achter te blijven, en om dezelfde reden heb ik mij neergelegd bij de gevangenschap van mijn vader, in de zekerheid mij gegeven van zijn toekomstige vrijlating.

Hier een veel aardiger nieuwtje dan dit alles, namelijk dat ik uw rekeningen heb erkend, en tot mijn genoegen bemerkte dat ik u niet meer schuldig ben dan 16 Nederlandse [guldens], terwijl ik in de veronderstelling verkeerde dat mijn schuld was opgelopen tot 116 Franse [ponden].

Voor een zekere 96 £, die ik iets te gemakkelijk aan de heer Christiaan [Huygens] had beloofd, en welke zijn broer, mijn zaakwaarnemer, zou betalen aan een zekere klokkenmaker [Blaise Pascal], die de pendule voor de heer [Ismaël] Boulliau heeft vervaardigd, wanneer mijn provisie nu voor dit doel u niet toereikend was, stuur ik u bijgevoegd briefje, teneinde in Amsterdam het genoemde bedrag van 32 rijksdaalders te kunnen opnemen, die u, alstublieft, zult uitbetalen aan genoemde klokkenmaker. En wat betreft uw 16 gulden en 16 Nederlandse stuivers, welke overeenkomen met 27 Franse ponden, gelieve u mij aan te geven die voor een of andere betaling of voor een opdracht te benutten.

Ik spoor de ↳heer van Sint-Annaland tot hetzelfde aan, ten aanzien van het hem toekomende geld dat ik in handen heb. Anders zal ik het houden als schadeloosstelling voor de stilte die hij iets te wreed jegens mij en de baron [Christoph Gaspar] von Blumenthal in acht neemt. Ik vermoed dat uwe heerschappen ↳wederzijds corresponderen,↳ en ik ben geenszins gesteld op deze uitwisselingen tussen lieden voor wie twee tot drie brieven per week momenteel de maximale inspanning zijn, ↳maar ik ben nog iets zwakker,↳ en afgezien van ↳de extra portie↳ voor Engeland, heb ik er nog vijftien voor de boeg voor de rest van mijn dag.

Wat voor de duivel voeren onze mensen in Londen uit? ↳Mijnheer Christiaan↳ [Huygens] zei mij, om zich te verontschuldigen voor de beknoptheid van een ↳briefje dat slechts diende als enveloppe voor een ↳brief aan [Henri Louis Habert de] Monmor, dat ze de dag hadden doorgebracht met toeschouwen hoe acht of tien personen werden ondervraagd en veroordeeld ↳tot de galg,↳ en ze schijnen nu de prijs geaccepteerd te hebben die de heer [George Monk], de kanselier, of wellicht de heer [John] Digby, heeft vastgesteld.

Tenslotte: het is toch waar dat ik u airs heb toegezegd? En het is nog meer waar dat u er met deze zending niet een zult hebben ontvangen, en met de volgende wellicht evenmin, ↳als de duivel zich met de muziek bemoeit en de zangeressen zich met de vrolijke vrienden bemoeien.↳

De heer [Philips Doublet jr., heer] van Sint-Annaland wordt verzocht aan te dringen wat betreft de koets van de heer [Christoph Gaspar] von Blumenthal.

1. Philips Doublet jr.

2. Christiaan Huygens aan Chièze, juli 1663 (verloren).

3. Christiaan Huygens aan Monmor, juli 1663 (verloren). Wellicht het antwoord op de ongedateerde brief van Monmor aan Christiaan Huygens (OC 4, nr. 1127, p. 365).

[SEBASTIEN CHIÈZE] (PARIJS)
AAN [LODEWIJK HUYGENS (DEN HAAG)]
31 AUGUSTUS 1663
6149A

Samenvatting: Chièze beklagt zich erover, dat hij zo weinig brieven uit Den Haag ontvangt. Hij stuurt de enige air die hij heeft kunnen vinden.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 11x17cm, abcd | -; autograaf).

Namen: Anna Bergerotti; Louis de Beringhen (heer van Armenvilliers); Christoph Gaspar baron Blumenthal; Bonnevie, ***; Philips Doublet (heer van Sint-Annaland en Moggershil); Dirck van Leiden van Leeuwen.

Plaatsen: Boneuil; Châteauregnard.

Glossarium: air (lied).

Transcriptie

A Paris, le 31 Aoust 1663.

Quod hoc genus est, quæ hæc est conjuratio? Personne n'écrit et tant de chères personnes me laissent icy dans l'abandon, sans me donner aucune nouvelle de leur santé. Le disert Monsieur de Saint-Aneland se tait, Vostre Seigneurie ne dit mot, et par une fatale taciturnité vous réduisez *Don Bastianillo* aux abois. Je vous avois écrit ascez sérieusement pour mériter une responce, et l'ambassadrice, dont j'avois surpris le cœur, me saura mauvais gré de l'avoir laissée en si beau chemin. Je ne l'ay pas mesme veue depuis ce tems-là, tant par les | b | voyages qu'elle a faitz à Boneuil, que par ceux que j'ay faitz aux voisinages de cette citté. Je suis mesme dans le dessein d'aller passer quinze jours ou trois semaines à Chasteaurenard. J'ay voulu par ces lignes vous remettre dans le commerce, et faire tomber sur vous le reproche d'une amitié lésée. Si vous ne respondez à ce billet, *adios hermano*. | c |

Monsieur de Saint-Anelant saura que je suis dans un pareil estonnement de son silence, et qu'il n'est pas trop habile de rompre commerce avec un fils de famille, qui est son débiteur. Il est humblement supplié de dire à Monsieur van Leewen que Bonnevie, après m'avoir longtems amusé, m'a envoyé inthimer aujourduy que sa monstre estoit faite. Je la luy enverray par Monsieur d'Armenvilliers.

Voicy le seul air que j'ay peu recouvrer, qui est très joly. Mes *jaiioletes* sont en campagne et la Signora Anna n'en distribue | d | que d'Italien.

Monsieur le Baron de Blomendal souhaite de savoir le sort de son carrosse, et quelle somme d'argent il faut qu'il envoie pour l'entier payement faite. Que *Vuestro Cuñado* m'en dise un petit mot, et soyez tous deux plus sages à l'avenir. Mes très-humbles baisemains à toute la belle assemblée, *y viva mil años quien bien te quiere*.

En fermant ce paquet, Bonnevie m'a porté la monstre pour Monsieur van Leewen, qui est un peu petite, mais fait à mon gré. Je l'observeray jusques'à la première occasion. Je luy ay payé 12 Louis d'Or, qui sont 132£. Cella n'est pas cher.

Vertaling

Parijs, 31 augustus 1663

┌Wat is dit voor familie, wat is dit voor een samenzwering?┐ Niemand schrijft me en zovele dierbare personen laten mij hier in de steek, zonder mij enig bericht te geven over hun gezondheid. De welbespraakte heer [Philips Doublet jr., heer] van Sint-Annaland zwijgt, u zegt geen woord, en door een rampzalige zwijgzaamheid drijft u ┌de heer Sebastien┐ [Chièze] in het nauw. Ik heb u serieus genoeg geschreven om een antwoord te verdienen, en de ambassadrice, van wie ik het hart heb veroverd, zal mij het aanrekenen wanneer ik haar in de steek zou laten terwijl zij reeds een eind op weg was. Ik heb haar zelfs sinds die tijd niet meer gezien, zowel

door de reizen die zij heeft gemaakt naar Bonceuil, als door de uitstapjes die ik heb gemaakt in de omgeving van deze stad. Ik ben zelfs voornemens twee of drie weken te gaan doorbrengen op Châteauregnard. Deze regels dienen om u weer in de briefwisseling te betrekken, en om te proberen u verwijt van een verwaarloosde vriendschap te maken. Wanneer u niet op dit briefje antwoordt, dan is het vaarwel broer.↓

De heer van Sint-Annaland zal wel weten dat ik gelijkelijk verbaasd ben over zijn stilzwijgen, en dat het niet erg handig is de omgang af te breken met een zoon van de familie die zijn debiteur is. Hem wordt nederig verzocht aan de heer [Dirck van Leyden] van Leeuwen te zeggen dat [***] Bonnevie, na mij langdurig aan het lijntje te hebben gehouden, mij vandaag heeft laten weten dat zijn horloge klaar is. Ik zal hem dit toesturen via de heer [Louis de Beringhen, heer] van Armenvilliers.

Dit is de enige air die ik heb kunnen vinden, die heel aardig is. Mijn vrolijke vrienden zijn op het platteland, en mejuffrouw Anna [Bergerotti] spreekt alleen maar Italiaans.

Mijnheer de baron [Christoph Gaspar] von Blumenthal wenst te weten wat er met zijn koets gaat gebeuren, en welk bedrag hij dient te zenden voor volledige betaling. Wil uw zwager mij daar iets over zeggen, en weest u beiden in de toekomst toch eens wat wijzer. Mijn nederige groeten aan de hele, fraaie verzameling, en dat zij duizend jaren leve en zo goed als u dat wilt.↓

Bij het sluiten van dit pakje brengt Bonnevie mij het horloge voor de heer van Leeuwen, dat een beetje klein is, maar mij wel bevalt. Ik zal het controleren tot de eerste gelegenheid [om het op te sturen]. Ik heb voor hem 12 Louis d'Or betaald, wat neerkomt op 132 pond. Dat is niet duur.

[CONSTANTIJN HUYGENS] (PARIJS)
AAN PIERRE CORNEILLE [PARIJS]
22 OKTOBER 1663
6171

Vervolg op Huygens' brief van 30 mei 1663 (**6093**).

Samenvatting: Huygens vraagt Corneille om een schriftelijke reactie op zijn brief aan hem van 30 mei 1663 (**6093**).

Over een antwoord van Corneille is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, p. 1039: ontwerp (autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 1890, p. 22: volledig.

— Worp 6, nr. 6171, p. 17: volledig.

Plaatsen: Fauxbourg Saint-Germain (Parijs); 'De kleine Mozes' (Parijs); Rue du Petit Bourbon (Parijs).

Transcriptie

A Monsieur Corneille.
22 Octobre 1663, Paris.

En tirant mon coup, j'ay fuy comme un Parthe, mais me voyci revenu à la charge. Je m'asseure, Monsieur, que mon sot discours du 30e May vous aura esté rendu. Si vous avez la bonté de m'instruire par escrit sur ce que j'ay eu l'impudence d'y avancer, vous obligerez, plus que vous ne sçauriez croire,

etc.

Je loge au Fauxbourg Saint Germain, Rue du Petit Bourbon, au petit Moyse.

Vertaling

Aan de heer [Pierre] Corneille.
22 oktober 1663, Parijs.

Nadat ik mijn schot had gelost, ben ik gevlucht als een Parth, maar nu ben ik teruggekeerd voor de aanval. Ik ga ervan uit, mijnheer, dat mijn dwaze rede van de 30ste mei [1663] aan u is overhandigd. Wanneer u zo goed zou willen zijn mij schriftelijk te willen onderrichten over wat ik in mijn onbeschaamdheid naar voren heb gebracht, zult u, meer dan u kunt weten, verplichten,

enz.

Ik woon op de Fauxbourg Saint-Germain, Rue du Petit Bourbon, in 'De kleine Mozes.'

[CONSTANTIJN HUYGENS (PARIJS)]
AAN MARIE-MADELEINE PIOCHE DE LA VERGNE [PARIJS]
8 NOVEMBER 1663
6179

Samenvatting: Huygens vraagt Marie-Madeleine Pioche om een oordeel over zijn brief aan Corneille van 30 mei 1663 (6093).

Over een antwoord van Marie-Madeleine is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, p. 1039: ontwerp (autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 6179, p. 20: volledig.

Namen: Pierre Corneille.

Transcriptie

A Madame [de] La Fayette.
8 Novembre 1663.

Si la très-illustre Madame de La Fayette a la bonté de passer les yeux sur ce paradoxe, elle s'acquittera d'une charité exemplaire envers l'auteur, qui, condamné par sa censure, n'importunera plus personne de ses resveries, ou bien, confirmé par son adveu, ne craindra plus les ongles de trente Corneilles, ni autant de corbeaux.

Vertaling

Aan mevrouw La Fayette,
8 november 1663.

Wanneer de beroemde mevrouw ¹La Fayette zo goed zal willen zijn deze ²paradox in ogeschouw te nemen, dan zal zij een voorbeeldige liefdadigheid betonen jegens de auteur, die, indien veroemd door haar oordeel, nooit meer iemand met zijn dromerijen zal lastigvallen, ofwel, gesteund door haar instemming, de klauwen van dertig ³kraaien niet meer zal vrezén, noch die van dertig raven.

1. Marie-Madeleine Pioche de la Vergne.
2. Huygens aan Corneille, 30 mei 1663 (6093).
3. Toespeling op de naam van Corneille, letterlijk 'kraai.'

SUSANNA HUYGENS (DEN HAAG)
AAN HAAR VADER [CONSTANTIJN HUYGENS (PARIJS)]
6 DECEMBER 1663
6193

Samenvatting: Susanna schrijft haar vader over de ziekte van diens zuster Geertruida. Susanna maakt zich ook zorgen om haar ernstig zieke dochtertje [Geertruida ?]. Zij put troost uit de brieven van Huygens en zij verlangt ernaar samen met hem liederen te zingen. Uit Parijs zou grootmoeder Geertruid graag waskaarsen ten geschenke ontvangen.

Verstuurd samen met Susanna Huygens aan haar broer Christiaan, 6 december 1663 (OC 4, nr. 1176, pp. 453-455) en Constantijn Huygens jr. aan zijn broer Christiaan, 6 december 1663 (OC 4, nr. 1177, pp. 456-457). Door Huygens op 11 december 1663 ontvangen.

Primaire bron: Amsterdam, Univ. Bibl., Hs. 28, map Cv: brief (dubbelvel, 16x22cm, acbd | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 6193, p. 26: onvolledig (<Vous aurez sceu ... plus loing.>), rest samengevat.

Namen: Geertruida Doublet [?]; Constantijn Huygens jr.; Geertruida Huygens; Christiaan Huygens; Lodewijk Huygens; Cobetje Thibault.

Plaatsen: Zeeland.

Glossarium: air (lied); chanter (zingen).

Transcriptie

A La Haye, le 6 Décembre 1663.

¹Monsieur mon père,

Vous aurez sceu la sepmaine passée que nostre bonne mama ne se portoit pas bien et en effect j'ay esté bien en peine que sa maladie seroit allé plus loing. Une petite fièvre luy a continué quatre ou cinq jours, ce que ogmentoit beaucoup le danger de sa maladie. Mais Dieu mercy que le tout soit si bien passé, sa fièvre l'a quittée entièrement et s'oppression et battement de cœur ne revient plus, mais une foiblesse des jambes luy reste encorre et il faut que cela passe avec le temps et à prendre de bonne nourriture.

Nostre pauvre petite malade a eu hier et avant-hier une si grande fièvre que l'on en espéroit guèrre de vie et nous ne croyons de vous donner autres nouvelles aujourd'hui que de sa mort. Mais il en a plu ordonner autrement | c | au bon Dieu; sa fièvre l'a presque quittée et le *Medecijn* nous donne encor de l'espérance, que peut-estre on l'a verra un jour en parfaite santé et guérie de tous ses accidents. Ce pauvre enfant souffre beaucoup et me fait bien souffrir, et pourtant toute ma mélancolie et tout mon chagrin ne peuvent rien pour la soulager, mais, mon père, vous sçavez que c'est une grande affliction de voir souffrir les enfans qu'on aime si chèrement. Elle a le cœur si fort que le *Medecijn* a esté estonné qu'elle a pu vaincre s'te grande fièvre, sans perdre si peu de ses forces. Il faut voir ce qu'il plaira au bon Dieu de luy donner ou une parfaite guérison ou de la desliver de toute sa misère et de la rendre heureuse esternellement, car c'est une chose pitoyable de la voir en s'te [=cette] estat-là, surtout pour ceux-là qui l'ont connue un enfant le plus joly, que j'en ay peu connu. Je ne sçay si je me flatte, mais il me semble que j'en ay peu vue de son | b | age, qui comprenoyent si bien ce que l'on luy disoit et aussy parloit elle avec une grande facilité et disoit elle mesme tout ce qu'elle vouloit. Je fais tout ce que je puis pour oublier comme elle a esté, car celà m'afflige encorre plus, quand je considère comme quoy elle est changée.

Mais mon père, vous voilà bien las de mes lamentations. Pardonnez-moy, je vous prie, ma foiblesse. Il me semble que celà me descharge le cœur, quand je parle à quelqu'un qui me connoit de si près. Et rien ne me console davantage que quand j'ay le bonheur de recevoir de vos lettres. Quoyque je songe bien plus à pleurer qu'à chanter, si est ce que je seray bien aise de rescevoir les baux airs que vous avez choisie pour telles, mais j'aurois bien plus de contentement si nous les pouvions chanter ensemble.

1. Ontvangstnotitie van: <R Paris, 11 Décembre>.

Il y a quelque jours qu'il y courut un bruit que vous estiez revenu. Je ne sçay combien de fois on le demandoit à nos valets ce jour-là chaccun que les rencontroit dans les rues. Nous n'avons pu sçavoir pourtant d'où ce bruit a esté causé, plust à Dieu que ceste bonne nouvelle fust véritable. | d |

Touchant nos frères amoureux, je ne sais point du tout de leur confidence. L'ainé me communiqué encor moins que *Toot Broer*, quoyque je sçay fort peu de ses segrets, et peut-estre que s'il m'avoit communiqué l'affaire du commencement, que je luy aurois conceillé de n'avancer pas tant ses affaires sur un fondement si foible. Il me semble pourtant que je puis comprendre qu'il n'est pas trop mal avec la fille. Sa fièvre tiersse commence à diminuer, et j'en croy l'air de Zeelande plustost la cause que son beau feu amoureux. Je n'ay point pue voir encor qu'il le prend si fort au peur. Je pense que l'ainé auras encor cent maitresses, avant que d'en pouvoir choisir une seulle, et cependant il deviendra çinquante ans.

Jusques astheur ne sçay-je pas encorre ce que c'est un corps en broderie avec sa juppe. La mode n'en est pas venue jusques icy. Je remets l'affaire entièrement aux dames qui s'y entendent et à vous, mon père, si vous m'en juger dingne.

Je ne sçauerois m'imaginer ce que vous pouriez envoyer à nostre bonne mama. Elle me dit l'autre jour que rien de luy servoit davantage de tout ce que nous avons resceu de Paris que les bougies de cire, des quelles nous nous servons. S'il vout plaist luy faire un présent, je vous prie que ce soit de service. Elle vous fait ses très humble recommandation. Je suis et demeure,

Monsieur mon père,

vostre très-obbéissantte fille et servante
S. Huygens.

Vertaling

Den Haag, 6 december 1663.

Mijnheer mijn vader,

U hebt vorige week vernomen dat ²grootmoeder zich niet goed voelt en inderdaad ben ik zeer bezorgd geweest dat haar ziekte verder was voortgeschreden. Een lichte koorts heeft haar gedurende vier of vijf dagen nog belaagd, wat het gevaar van haar ziekte nog meer verhoogde. Maar Goddank is alles goed afgelopen en heeft de koorts haar geheel verlaten en komen de benauwdheid en de hartkloppingen niet terug, maar een slapheid in de benen blijft nog, en moet mettertijd overgaan door gezonde voeding.

Onze arme kleine ³zieke had gisteren en eergisteren een zo hoge koorts dat wij voor haar leven vreesden en wij meenden dat wij u vandaag slechts haar dood zouden kunnen meedelen. Maar de goede God heeft het anders gewild: de koorts is vrijwel weg en de dokter geeft ons nog hoop dat wij haar eens volkomen gezond en genezen van haar kwalen zullen zien. Dit arme kind lijdt veel en doet mij lijden, en toch kan al mijn verdriet haar niet troosten, maar, vader, u weet dat het een groot ongeluk is kinderen van wie men zoveel houdt zo te zien lijden. Zij heeft zo'n sterk hart dat de dokter verbaasd is geweest dat zij zo veel koorts heeft kunnen overwinnen zonder zelfs iets van haar krachten te verliezen. We moeten zien of de goede God haar een volledige genezing wil geven en haar van al haar ellende wil bevrijden en haar voor altijd gelukkig wil maken, want het is deerniswekkend haar in zo'n toestand te zien, vooral voor hen die haar hebben gekend als het aardigste kind van de wereld, zoals ik er weinig heb gekend. Ik weet niet of ik het mij inbeeld, maar het schijnt mij toe dat ik weinig kinderen van haar leeftijd heb gezien die zo goed begrepen wat men tot hen zei, en ook sprak zij met zo'n groot gemak en zei ze zelf alles wat ze wilde. Ik doe alles wat ik kan om te vergeten hoe zij is geweest, want dat maakt mij nog ongelukkiger, wanneer ik besef hoe zij is veranderd.

2. Geertruida Huygens.

3. Geertruida Doublet.

Maar, vader, u zult wel genoeg hebben van mijn geklaag. Vergeeft u mij alstublieft mijn zwakheid. Het lijkt alsof de last van mijn hart draaglijker wordt wanneer ik erover praat met iemand die mij van zo nabij kent. Niets troost mij zozeer als wanneer ik het geluk heb brieven van u te ontvangen. Hoewel ik meer denk aan huilen dan aan zingen, zou ik blij zijn de mooie liederen te ontvangen die u hebt uitgezocht, maar ik zou nog verheugder zijn als wij ze samen konden zingen.

Enige dagen terug ging het gerucht dat u zou zijn teruggekeerd. Ik weet niet hoe vaak die dag men onze bedienden daarnaar gevraagd heeft wanneer men ze op straat ontmoette. Wij zijn niet te weten gekomen waar het gerucht vandaan is gekomen; moge het God behagen dat dit goede nieuws eens waarheid zou zijn.

Mijn verliefde broers vertellen mij niets in vertrouwen. De ⁴oudste vertelt mij nog minder dan Lodewijk, hoewel ik ook van zijn geheimen heel weinig weet en misschien is het zo dat ik, als hij mij vanaf het begin van de zaak op de hoogte had gehouden, hem had aangeraden zijn zaken niet zo voort te zetten op zo'n zwak fundament. Het schijnt mij toch dat ik kan aannemen dat het niet zo slecht met het ⁵meisje gaat. Haar derdendaagse koorts begint te wijken, en ik geloof dat de Zeeuwse lucht daar eerder debet aan is dan het mooie liefdesvuur. Ik heb nog niet kunnen zien of hij er zeer bezorgd over is. Ik denk dat onze oudste broer nog honderd geliefden zal hebben voor er een uit te kiezen en toch nadert hij al de vijftig.

Ik weet nog steeds niet wat een lijfje in broderie met rok is. Die mode is hier nog niet aangekomen. Ik laat de zaak geheel over aan de dames die er verstand van hebben en aan u, vader, als u mij dat waard vindt.

Ik zou niet weten wat u aan onze grootmoeder zou moeten sturen. Zij zei mij pas geleden dat niets van wat wij ontvangen uit Parijs haar zo goed uitkomt als de waskaarsen waar wij ons van bedienen. Als u haar een geschenk wil geven, vraag ik u dat het van nut is. Zij zendt u haar nederige groeten. Ik ben en blijf,

mijnheer mijn vader,

uw gehoorzame dochter en dienares
Susanna Huygens.

4. Constantijn Huygens jr.
5. Cobetje Thibault.